

Министерство за здравство

**ПЛАН ЗА ПОДГОТВЕНОСТ И ОДГВОР
НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СИСТЕМ
ПРИ СПРАВУВАЊЕ СО ИТНИ,
КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ**

Министерство за здравство

**ПЛАН ЗА ПОДГОТВЕНОСТ И ОДГОВОР
НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СИСТЕМ
ПРИ СПРАВУВАЊЕ СО ИТНИ,
КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ**

2017 година

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АБХО	Атомско-биолошко-хемика одбрана
АРМ	Армија на Република Македонија
АХВ	Агенција за храна и ветеринарство
ГШ АРМ	Генералштаб на Армијата на Република Македонија
ДСЗИ	Државен санитарен и здравствен инспекторат
ДИЖС	Државен инспекторат за животна средина
ДЗС	Дирекција за заштита и спасување
ЕЛС	Единица на локална самоуправа
ЗД	Здравствен дом
ИЈЗРМ	Институт за јавно здравје на Република Македонија
ИМП	Итна медицинска помош
МВР	Министерство за внатрешни работи
МЕ	Министерство за економија
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
МФ	Министерство за финансии
МЗ	Министерство за здравство
МТВ	Министерство за транспорт и врски
МОН	Министерство за образование и наука
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НКТ МЗП	Национална контакт-точка за Меѓународен здравствен правилник
ППЕ	Противпожарна единица
СОП	Стандардна оперативна процедура
СРЗ	Сексуално и репродуктивно здравје
УКИБФС	Универзитетска клиника за инфективни болести и фебрилни состојби
УХМР	Управа за хидрометеоролошки работи
ЦЈЗ	Центар за јавно здравје
ЦУК	Центар за управување со кризи

Содржина

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ	3
ПОИМНИК	6
КЛАСИФИКАЦИЈА НА ИТНИТЕ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИТЕ	10
ПРЕДГОВОР	11
ПОГЛАВЈЕ I: ОПИС НА КЛУЧНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СИСТЕМ ЗА ПОДГОТВЕНОСТ ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	13
Вовед	13
1. Лидерство и управување	14
1.1. Политика и законодавство	14
1.2. Институционална рамка на подготвеност.....	15
1.2.1. Улога на Министерството за здравство при итни, кризни состојби и катастрофи	15
1.2.2. Улога на здравствените установи во подготовката и одговорот при итни, кризни состојби и катастрофи.....	16
1.2.3. Останати институции и органи во состав од интерес на здравствениот систем.....	16
1.3. Мониторинг и евалуација на здравствениот систем при подготовка и одговор на итни, кризни состојби и катастрофи.....	19
2. Создавање на ресурси	19
2.1. Човечки ресурси	19
2.2. Медицински материјали, вакцини и други фармацевтски производи.....	20
3. Здравствени информации	21
3.1. Управување со информации за намалување на ризикот.....	21
3.2. Процедури, упатства и протоколи за брза процена на здравствените потреби при итни, кризни состојби и катастрофи.....	22
3.3. Комуникација за време на итни, кризни состојби и катастрофи.....	22
4. Здравствено финансирање.....	25
4.1. Финансирање на подготовките и одговорот за итни, кризни состојби и катастрофи	25
5. Обезбедување и пружање на услуги.....	26
5.1. Примарна, секундарна здравствена заштита и терцијарни здравствени услуги	26
5.2. Згрижување/изолација/лекување на болни со инфективни болести.....	28
5.3. Лабораториски капацитети.....	28
5.3.1. Микробиолошки лаборатории.....	28
5.3.2. Хемиски лаборатории.....	29
5.3.3. Радиолошки лаборатории.....	29
5.4. Управување со ситуации на големи жртви.....	29
5.5. Критични системи (комунална инфраструктура, логистика, телекомуникации и безбедност)	30
5.5.1. Комунална инфраструктура.....	31
5.5.2. Логистичка поддршка.....	31

5.5.3. Телекомуникации и радио системи.....	31
5.5.4. Безбедност на здравствените установи и персоналот	32
ПОГЛАВЈЕ II: СЕКСУАЛНО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ	33
2.1. Значењето на сексуалното и репродуктивното здравје во итни, кризни состојби и катастрофи.....	33
2.2. Минимален пакет на услуги за репродуктивно здравје во итни и/или кризни состојби и катастрофи.....	33
2.3. Координација и управување	33
2.4. Воспоставување на систем на процена, мониторинг и евалуација	35
2.5. Лекови, опрема и потрошен материјал за спроведување на минималниот пакет за сексуално и репродуктивно здравје	35
ПОГЛАВЈЕ III: ОПЕРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ЗА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СЕКТОР ЗА ОДГОВОР ПРИ ИТНИ И/ИЛИ КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ	36
Листа на прилози.....	46
Прилог 1: Состав на Национално Координативно тело при МЗ за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи	47
Прилог 2: Опис на работни задачи за членовите на Национално координативно тело при МЗ за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи	48
Прилог 3: Опис на работни задачи за национален координатор при итни, кризни состојби и катастрофи.....	51
Прилог 4: Опис на клучните системи за надзор и рано предупредување, со посебен осврт на здравствениот сектор.....	52
Прилог 5: Елементи за проценка на состојбата при итни, кризни состојби и катастрофи.....	54
Прилог 6: Експертска процена на ризик од итните и кризните состојби и катастрофи во Република Македонија.....	55
Прилог 7: Мерки за превенција кај работници кои учествуваат во санација на штетите од поплавите	57
Прилог 8: Минимален Пакет на услуги за сексуално и репродуктивно здравје во кризни состојби	60
Прилог 9: Опис на работни задачи за национален координатор за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи.....	61
Прилог 10: Опис за работна група за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи.....	63
Прилог 11: План за акција за СРЗ при итни и кризни состојби и катастрофи.....	66
Прилог 12: Протокол за мобилна амбуланта за СРЗ при итни и кризни состојби и катастрофи ...	67
Прилог 13: Меѓу-агенциски СОП за превенција на родово базирано насилство (РБН) во кризни состојби;	67
Прилог 14: Листа за евиденција за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи.....	68
Прилог 15: Китови за репродуктивно здравје.....	69

ПОИМНИК

Вонредна состојба, согласно членот 125 од Уставот на Република Македонија, „Вонредна состојба настанува кога ќе настанат големи природни непогоди или епидемии“.

Катастрофа е секоја природна, технолошка или од човек предизвикана катастрофа кои по обем, интензитет и неочекуваност го загрозуваат здравјето и животот на поголем број луѓе, на имотот од поголема вредност, животната средина, а чија појава не може да се спречи или пак да се отстранат последиците со ангажирање на учесниците во заштита и спасување од подрачје на подрачната /регионална самоуправа, каде настанот се случил, како и последиците настанати од тероризам и воени разорувања.

Ризик од катастрофа е потенцијална загуба од катастрофи, во живот, здравствена состојба, благосостојба, средства и услуги, што може да и се случи на одредена заедница или општество во некој иден временски период.

Процена на ризикот, методологија за утврдување на природата и обемот на ризикот со анализа на потенцијалните опасности и процена на постоечките услови на ранливост кои заедно би можеле потенцијално да наштетат на изложените луѓе, имотите, услугите, благосостојбата и животната средина во која тие се зависни.

Ранливост, карактеристики и околности на една заедница, систем или средства кои допринесуваат истите да бидат подложни на штетните влијанија од опасности.

Изложеност при истражување на природните непогоди, упатува на изложени ентитети на настани со опасен карактер. Овие ентитети вклучуваат луѓе, ресурси, инфраструктура, производство, материјални и природни богатства, услуги, екосистеми или социо – еколошки системи. Изложеноста на тој начин може да се диференцира во временска и просторна компонента. Ако општеството или државата не е изложена на природни опасности, тогаш развојот на стратегии за справување со истите може да се занемари.

Менаџирањето на ризиците од катастрофи е систематски процес на користење на административни директиви, организации и оперативните вештини и капацитети за спроведување на стратегии, политики и подобрување на справување со капацитети со цел да се намалат негативните влијанија на опасности и можноста од катастрофа.

Намалување /редукција на ризиците од катастрофи – концептот и практиката за намалување на ризиците од катастрофи преку систематски напори да се анализира и управува со причинско-последични фактори за катастрофи, вклучително и преку намалување на изложеноста на опасности, намалување на ранливоста на луѓето и имотот, мудро управување со земјата и животната средина, и подобрување на подготвеноста за несакани настани.

Несреќа е поединечен настан кој е предизвикан со ненадејно делување на природните сили или човечки постапки со последици кои го загрозуваат животот и здравјето на луѓето или прават штета на имотот, животната средина и природата на местото каде се појавил настанот.

Превенција е активност за спречување на настанување, контрола и справување со итните и кризни состојби и катастрофите, целосно избегнување на неповолните влијанија од опасностите и поврзаните катастрофи.

Подготвеност, знаења и капацитети развиени од страна на владата, професионален одговор и обновување од организации, ефикасно партиципирање на заедници и поединци да се

предвиди, за одговор и опоравување, од влијанието на веројатноста за непосредна или тековна опасност, настани или услови.

Мобилизација е постапка со која учесниците во системот на заштита и спасување организирано се вклучуваат во активностите за заштита и спасување.

Опасна супстанција / материја, означува со пропис утврдена супстанција, смеса или препарат кој се појавува како суровина, производ или нус-производ, вклучувајќи и супстанција чија појава во случај на несреќа може да го загрози здравјето и животот на луѓето или животната средина.

Биолошки опасности, процес или појава од органско потекло или пренос од биолошки вектори, вклучувајќи изложеност на патогени микроорганизми, токсини и биоактивни супстанции кои можат да предизвикаат загуба на животот, повреда, болест или други влијанија врз здравјето, оштетување на имотот, благосостојбата, социјални и економски нарушувања или оштетување на животната средина.

Одговор, пружање на итни услуги и јавна помош за време на катастрофата или непосредно после катастрофата со цел да се спасат животи, намалување на влијанија врз здравјето, обезбедување на јавната безбедност и да ги задоволи основните егзистенцијални потреби на луѓето кои се погодени или загрозувани од катастрофата.

Итна состојба – состојба која што бара превземање на итни и неодложни мерки, со цел заштита на здравјето на населението, која што може да биде од помали или поголеми размери, со или без жртви, во случај кога сеуште не е прогласена вонредна состојба.

Јавната свест, степенот на заеднички знаења, познавање за ризиците од катастрофи, факторите кои водат кон катастрофи и акциите кои можат да бидат превземени поединечно/индивидуално и колективно, за да се намали изложеноста и ранливоста на опасности.

Обнова / опоравување, реставрација и подобрување соодветно, на објектите, благосостојбата и животните услови на погодени заедници од итни, кризни состојби и катастрофи, вклучувајќи ги и напорите за намалување на факторите на ризикот од итни, кризни состојби и катастрофи.

Јавно здравје е систем од знаења и вештини за спречување болести, продолжување на животот и унапредување на здравјето преку организирани напори на општеството. Преку системот на јавно здравје се следи и анализира здравствената состојба на населението со цел истата да се подобри преку влијанието врз факторите на ризик по здравјето како што се факторите од животната средина, причинителите на болести, начинот на живеење и социо-економските фактори.

Сексуално и репродуктивно здравје е состојба на целосна физичка, ментална и социјална благосостојба за сите аспекти поврзани со репродуктивниот систем. Тоа подразбира дека луѓето можат да имаат задоволителен и безбеден сексуален живот, способност за репродукција и слобода да изберат дали, кога и колку често да ги практикуваат. (<http://www.unfpa.org/sexual-reproductive-health>).

Јавно-здравствен вонреден настан е појава на реална закана од ситуација којашто може да предизвика зголемена смртност или заболувања во услови на природни катастрофи, појава на причинители на заразни болести, биолошки, хемиски, физички или радиолошки закани.

Јавно-здравствен вонреден и / или итен настан од меѓународно значење е вонреден настан којшто може да претставува јавно-здравствен ризик и за други држави преку меѓународно

ширење на болест за којашто е потребна координирана меѓународна акција.

Криза е појава којашто ги загрозува основните вредности, трајните и виталните интереси и цели на државата, односно ги загрозува уставниот поредок и безбедноста на државата.

Кризна состојба е состојба предизвикана од ризици и опасности коишто можат да ги загорзат добрата, здравјето и животот на луѓето и животните и безбедноста на една држава, за чија превенција и/или справување е потребна употреба на поголем обем на ресурси.

Меѓународен здравствен правилник е документ донесен од страна на Генералното собрание на Светската здравствена организација со кој земјите-членки на СЗО се обврзуваат да преземат мерки во однос на превенцијата, заштитата и контролата, како и да обезбедат јавно-здравствен одговор на меѓународното ширење на болест на начин соодветен на јавно-здравствените ризици преку кој се одбегнува влијанието врз меѓународниот сообраќај и трговија, со потполно почитување на достоинството, човековите права и основните слободи на лицата.

Биоцидни производи се супстанции и смеси коишто содржат една или повеќе активни супстанции подготвени во конечен облик што се испорачуваат на корисникот, наменети за уништување, спречување на дејството или намалување на опасноста, за постигнување на контролирачки ефект на кој било штетен организам по пат на хемиски или биолошки начин.

Промет е увоз, извоз, транспорт, транзит, складирање, продажба и/или ракување со хемикалиите, како и трговско посредување на домашниот и на странскиот пазар.

Производство е производство или екстракција на супстанции во природна состојба.

Референтна лабораторија е лабораторија којашто врши контрола врз квалитетот на услугите на други лаборатории.

Супстанција е хемиски елемент или негови соединенија во природна состојба или добиени преку производен процес, вклучувајќи и адитиви потребни за да се зачува нивната стабилност и онечистувањата коишто произлегуваат од производниот процес, со исклучок на растворувачи коишто можат да се одделат без да влијаат на стабилноста на супстанцијата или промената на нејзиниот состав.

Смеса е мешавина или раствор составен од две или повеќе супстанции.

Ставање во промет е снабдување или достапност на хемикалиите за трети лица на територијата на Република Македонија, со надоместок или без надоместок, при што и увозот се смета за ставање во промет.

Безбедносни ризици, тврди безбедносни ризици како можни манифестации на национализам, верска нетрпеливост и омраза, облици и активности сврзани со меѓународниот тероризам, организиран криминал, недозволена трговија со дрога, оружје и луѓе, поседување големи количини илегално оружје, корупција, урбан тероризам, тежок криминал, вклучувајќи уцени, убиства и напади врз граѓаните и нивната сопственост и последици од средствата за масовно уништување, активности на странски специјални служби и други активности насочени кон влошување на безбедносната состојба, повреди на воздушниот простор на Република Македонија, инциденти на границата на Република Македонија, терористички активности, диверзии и саботажи, демонстрации, штрајкови и нереди од широки размери со кои се загрозува јавниот ред и мир, неовластено изнесување, објавување и нарушување на безбедноста на информациите и комуникациите, последици од судир на интереси за користење на изворите

и патиштата на стратегиските енергенси, како и попречување и блокирање на нивниот увоз во Република Македонија.

Природни непогоди се земјотреси, поплави, лизгање на земјиште, снежни лавини и наноси, голомразица, град, суша кои со природни неконтролирани сили ја загрозуваат животната средина, животот и здравјето на луѓето, материјалните добра, животинскиот и растителниот свет и културното наследство.

Други несреќи се настани кои се резултат на одредени превиди и грешки во извршувањето на секојдневните стопански и други активности, како и невнимание при ракување со опасни материји и средства при производство, складирање и транспорт на истите (пожари, големи несреќи во патниот, железничкиот и воздушниот сообраќај, несреќи во рудници, индустриски несреќи предизвикани од експлозии и други техничко-технолошки причини, паѓање на радиоактивни врнежи, прашина и талози, излевање на нафта и нафтени деривати и други отровни хемикалии, експлозии на гасови, запаливи течности и гасови, како и други горливи материји кои со воздухот создаваат експлозивни смеси и други експлозивни материјали од поголем размер).

Техничко-технолошки катастрофи, групата за техничко-технолошки катастрофи како експлозивни уривања, катастрофи во рудници или производствени капацитети, пукнатини, уривања и други оштетувања на брани коишто го загрозуваат населението и материјалните добра, радиолошка, хемиска или биолошка контаминација и загадување на воздухот, хаварији и поголеми дефекти, сообраќајни несреќи во патниот, железничкиот, водениот и воздушниот сообраќај;

- група на опасности како што се масовно труење со храна, хемикалии или отровни материји;
- групата на ризици и опасности како што се епидемии на карантински и други заразни заболувања кај луѓето, животните и растенијата – појави на заразни болести кај луѓето (епидемии), појави на заразни болести кај животните (епизоотии), појави на заразни болести кај растенијата (епифитии);
- групата на ризици и опасности како деградација од поголем обем и уништување на животната средина;
- нарушување на редовните состојби во комуналната сфера, сообраќајот и при проблеми во снабдувањето со животни намирници и материјални добра (прекини во водоснабдувањето, електроснабдувањето, топлификациската мрежа, гасификациската мрежа, телекомуникациската мрежа, сообраќајни пренасочувања, состојба на гранични премини, состојба со крв и крвни продукти и други состојби во здравството), коишто може да имаат влијание врз здравјето на луѓето и населението и да предизвикаат криза и кризна или вонредна состојба;
- зголемен прилив на мигранти и бегалци коишто транзитираат низ територијата на Република Македонија, или се задржуваат во подолг временски период.

КЛАСИФИКАЦИЈА НА ИТНИТЕ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИТЕ

Итните состојби и катастрофите се поделени во три категории:

I. ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ / КАТАСТРОФИ

II. ТЕХНОЛОШКИ КАТАСТРОФИ

III. КАТАСТРОФИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ЧОВЕК/КОМПЛЕКСНИ НЕСРЕЌИ

I. ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ / КАТАСТРОФИ

Хидрометеоролошки

- поплави,
- бури,
- екстремни температури,
- суши
- шумски пожари/пожари на отворен простор

Геофизички

- земјотреси,
- цунами,
- вулкански ерупции

Биолошки

- епидемии,
- наезда од инсекти и
- наезда од животни

II. ТЕХНОЛОШКИ КАТАСТРОФИ

Индустриски несреќи

- истекување на хемиска супстанција,
- рушење на индустриска инфраструктура, експлозии
- пожари,
- радијација

Сообраќајни несреќи при

- воздушен сообраќај
- воден сообраќај
- патен сообраќај
- железнички сообраќај

III. КАТАСТРОФИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ЧОВЕК/КОМПЛЕКСНИ НЕСРЕЌИ

Економски кризи

- продлабочување на економски колапс,
- хиперинфлација,
- финансиски кризи и
- валутни кризи

Насилство

- тероризам,
- граѓански немири,
- граѓанска војна,
- војна.

ПРЕДГОВОР

За потребите од План на здравствениот систем за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи

Здравствени итни, кризни состојби и катастрофи се често непредвидливи, се случуваат на секое место и во секое време. Здравствениот систем е една од најважните алки во системот за управување со итни, кризни состојби и со катастрофи и како таков неопходно е континуирано зајакнување на капацитетите и ресурсите во координација со останатите субјекти во системот за справување со катастрофи.

Планот треба да овозможи брза, навремена и целосна акција на здравствениот систем и сите останати субјекти во согласност со настанатата итна, кризна состојба и / или катастрофа.

Планот за подготовка и одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи, во Република Македонија се донесува со цел за обезбедување меѓуресурска соработка и учество на сите надлежни институции поврзани со надлежностите на здравствениот систем во:

- навремено планирање и превземање на оперативни мерки на здравствениот систем за одговор на итни, кризни состојби и катастрофи,
- брзо навремено известување,
- постојана комуникација и соработка,
- подигање на системот за здравствена заштита,
- поврзување со системот за заштита и спасување и системот за управување со кризи.

Република Македонија и досега се справувала со вакви состојби.

Во табелите подолу е даден преглед на итни, кризни состојби и катастрофи, коишто ја погодиле државата во периодот 2001-2016 година¹.

Табела бр. 1 Преглед на катастрофи кои ја погодиле Република Македонија во период од 2001-2016 година со приказ на човечки жртви

Бр. на Катастрофа	Тип	Дата	Вкупно умрени лица
2001-0692	екстремни температури	01-12-2001	15
2004-0333	екстремни температури	01-07-2004	15
2015-0318	Поплава	03-08-2015	5
2003-0033	Поплава	08-01-2003	2
2005-0045	Бура	01-01-2005	1
2007-0368	шумски пожар	01-07-2007	1
2012-0019	екстремни температури	01-01-2012	1
2013-0061	Поплава	24-02-2013	1
2016	Поплава	06-08-2016	22

*Епидемија на пандемски грип 2009/2010 со 30 починати лица.

1. Податоците се обезбедени од страна на Дирекцијата за заштита и спасување

Табела бр.2 Преглед на катастрофи кои ја погодиле Република Македонија во период од 2001-2016 година со приказ на погодени лица

Бр. на Катастрофа	Тип	Дата	Вкупно погодени
2007-0368	шумски пожар	01-07-2007	1000000
2015-0023	Поплава	31-01-2015	100000
2004-0252	Поплава	04-06-2004	100000
1993-9509	Суша	01-12-1993	10000
2014-0496	екстремни температури	28-12-2014	8800
2012-0019	екстремни температури	01-01-2012	5100
2013-0061	Поплава	24-02-2013	4911
2003-0033	Поплава	08-01-2003	4000
2015-0318	Поплава	03-08-2015	2116
2005-0450	Поплава	04-08-2005	2000
2016	Поплава	06.08.2016	30000

Планот за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи се состои од три поглавја, и тоа:

I поглавје: Опис на клучните елементи на здравствениот систем за подготвеност и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи во Република Македонија

II поглавје: Сексуално и репродуктивно здравје при пројавени ризици, опасности, кризи и кризни состојби

III поглавје: Оперативни процедури за координација и управување на здравствениот сектор за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи

ПОГЛАВЈЕ I: ОПИС НА КЛУЧНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СИСТЕМ ЗА ПОДГОТВЕНОСТ ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Вовед

Подготвеноста на здравствениот систем за одговор вклучува планирање и организација во сите негови сектори, особено во јавното здравство, болниците, службите за итна медицинска помош, ургентните центри, лаборатории, приватните здравствени установи и другите субјекти на здравствениот систем. Воедно вклучува екипирање на персонал, обуки и вежби за справување со современи закани и масовни жртви при поголеми катастрофи.

Подготвеноста исто така вклучува низа интегрирани национални планирачки рамки кои ја опфаќаат превенцијата, заштитата, ублажувањето на одговорот и опоравувањето. Овие рамки се градат постапно, флексибилно во координација со сите структури кои имаат клучна улога и одговорност.

Подготвеноста подразбира и вклучува и меѓуресорски оперативен план со детален концепт на операциите, опис на критичните задачи и одговорности, ресурси, персонал, специфични одредби за брза интеграција на ресурси и персонал.

Одговорот упатува на неопходните способности за спасување на животи, кои се поврзани со соодветни улоги, координација и комуникација и употреба на капацитети, ресурси и средства.

Елементи на планот за подготовка и одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи во Република Македонија

Планот за Подготовка и одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи во Република Македонија е структуриран според следниот шематски пристап:²

2. Согласно насоките од Алатката за проценка на подготвеноста за одговор при кризни состојби на Светската здравствена организација од 2012 година: "World Health Organisation. Strengthening health-system emergency preparedness – Toolkit for assessing health-system capacity for crisis management, 2012".

1. Лидерство и управување

Лидерство и управување претставува внимателно и одговорно менаџирање на здравствениот систем преку вршење на влијание врз политиките и акциите во сите сектори кои што влијаат врз здравјето на населението. Во случајот на планирањето на подготовките за кризи, ова значи дека треба да се обезбеди постоење на национална политика која што опфаќа подготвеност на здравствениот систем за итни, кризни состојби и катастрофи. Ова исто така подразбира ефективни структури за координација, партнерства, застапување (давање поддршка), процена на ризиците, управување со информации и мониторинг и евалуација.

1.1. Политика и законодавство

Правната регулатива за справување со катастрофи во Република Македонија се одвива на неколку нивоа.

- Согласно членот 125 од Уставот на Република Македонија, со кој се дефинира кога настанува вонредна состојба и тој гласи: „Вонредна состојба настанува кога ќе настанат големи природни непогоди или епидемии“.

- Законот за управување со кризи („Службен весник на Република Македонија бр.29/05, 36/11, 41/14, 104/15 и 39/16) ја дефинира кризата и кризната состојба, ризиците, опасноста, ранливоста и изложеноста. Согласно овој закон, Одлука за прогласување на кризна состојба донесува Владата на Република Македонија, таа го определува подрачјето зафатено со кризна состојба и активирањето на механизмите за разрешување на состојбата.

- Одговорно за координација и за одговорот на здравството при итната, кризна состојба или катастрофа е Министерството за здравство. Министерството за здравство и здравствените установи соработуваат на теренот со сите субјекти кои имаат надлежности во тие услови. Дополнително, Министерството за здравство одлучува дали јавно-здравствената итна / кризна состојба или катастрофа е од меѓународно значење, согласно инструментите за одлучување и процена³.

- Со Законот за заштита и спасување („Службен весник на Република Македонија“ бр 36/04, 86/08, 124/10, 18/11, 129/15, 71/16 и 106/16), се уредува системот за заштита и спасување на луѓето, животната средина, материјалните добра, природните богатства, животинскиот и растителниот свет и културното наследство од природни непогоди и други несреќи во мир, вонредна состојба и воена состојба во Република Македонија.⁴

- Законот за здравствената заштита, како и Законот за здравственото осигурување обезбедуваат еднаквост во пристапот до здравствените установи почитувајќи го правото на еднаквост на сите граѓани на Република Македонија.

- Со Законот за јавно здравје („Службен весник на Република Македонија“ бр. 22/10, 136/11, 149/15 и 37/16) во член 6, точка 10, е пропишана подготовката и управувањето со јавно-здравствени вонредни околности.

- Согласно Законот за безбедност на храна („Службен весник на Република Македонија“ бр.157/10, 164/13, 187/13, 43/15, 33/15, 129/15, 213/15 и 39/16), Агенцијата за храна и ветеринарство е контакт-точка на системот за брзо предупредување на Европската унија (RASFF) за Република Македонија. Согласно Законот за безбедност на храна, Владата на Република Македонија во втората половина на 2013 година го одобри Општиот план за управување со кризи од областа на безбедноста на храната и храна за животни за период

3. Законот за управување со кризи („Службен весник на Република Македонија бр.29/05“) и Закон за изменување и дополнување на Законот за управување со кризи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 36 од 23.3.2011 година).

4. Закон за заштита и спасување на Република Македонија (член 1,3,4,5 и 6)

2013-2018 година објавен во „Службен весник на РМ“ 130/2013 од 23.9.2013 година. Планот е во согласност со релевантните одредби од Регулативата 178/2002.

- Законот за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 48/02, 135/07, 154/10, 53/11, 164/13,43/14, 149/15 и 37/16), ги дефинира надлежните државни органи за радијационата заштита и сигурност во Република Македонија.

- Меѓународен здравствен правилник е документ донесен од страна на Генералното собрание на Светската здравствена организација со кој земјите-членки на СЗО се обврзуваат да преземат мерки во однос на превенцијата, заштитата и контролата, како и да обезбедат јавно-здравствен одговор на меѓународното ширење на болест на начин соодветен на јавно-здравствените ризици преку кој се одбегнува влијанието врз меѓународниот сообраќај и трговија.

- Сендаи Рамка (2015-2030) претставува План за акција за намалување на ризици од катастрофи и целта е за намалување на осиромашување на народот и подигање на благосостојбата.

1.2. Институционална рамка на подготвеност

1.2.1. Улога на Министерството за здравство при итни, кризни состојби и катастрофи

Министерството за здравство е надлежно за организацијата и функционирањето, како и за менаџирањето на здравството при итни, кризни состојби и катастрофи, и тоа:

- ги координира работите кои што се однесуваат на подготовките и одговорот на здравството за работа во услови на итни, кризни состојби и катастрофи; ги врши работите кои што се однесуваат на формирање и организација на територијални (привремени) здравствени установи;
- ги следи и организира активностите за резервите на лекови, како и медицинска опрема и санитарски средства, снабдувањето со истите во итни, кризни состојби и катастрофи; соработува со сите надлежни министерства, како и со ЈЗУ Институтот за јавно здравје на Република Македонија и Центарот за управување со кризи, Дирекцијата за заштита и спасување, локалната самоуправа, Црвениот крст на Република Македонија, СЗО, УНФПА и останати релевантни владини и невладини институции, организации на Обединетите нации и други меѓународни организации. Соработува со единиците на НАТО;
- ги води работите за организирање и функционирање на хеликоптерска служба за итна медицинска помош и спасување; изработува елаборати за вежбовни активности и учествува на вежбовни активности, во и вон земјата;
- се грижи за добивање донации и хуманитарна помош во форма на медицинска опрема и лекови, организира и управува со вакви донации и видови на помош;

Со цел правилно и навремено да се подготви здравствениот систем и успешно да се менаџира одговорот и функционирањето, како и комуникацијата на здравството при катастрофи **Министерството за здравство назначува Национален координатор за одговор на здравствениот систем при катастрофи, како и посебно тело за подготовка на здравството за одговор и функционирање при итни, кризни состојби и катастрофи со точно дефиниран опис на работни задачи.** (Прилог 1: Состав на национално координативно тело при МЗ за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи, Прилог 2 и Прилог 3: Опис на работни задачи за координативно тело и национален координатор за итни, кризни состојби и катастрофи).

1.2.2. Улога на здравствените установи во подготовката и одговорот при итни, кризни состојби и катастрофи

Одговорот на здравствениот систем на конкретни и ненадејно настанати итни и вонредни состојби и ефективноста и капацитетот во поглед на обезбедувањето соодветни здравствени услуги и медицинска помош на погоденото население зависат од нивото на подготвеност. Здравствените установи на сите нивоа на здравствена заштита (примарна, секундарна и терциерна), вклучително и Институтот за јавно здравје на РМ и Центрите за јавно здравје треба да продолжат да функционираат и за време на итна, кризна состојба или катастрофа, но искуствата покажуваат дека тие знаат да бидат особено ранливи (на пример на природна катастрофа и особено на земјотрес) од гледна точка на инфраструктура, а со тоа и оневозможени да го пружат и основниот пакет на здравствени услуги. *Потребно е да се одржува високо ниво на подготвеност пред сè кај болниците, особено во ургентните центри, како и кај сите служби за итна медицинска помош при здравствените домови во земјата. Во случај на итна, кризна состојба или катастрофа се активираат „плановите за подготвеност за итна, кризна, вонредна состојба на ниво на здравствена установа“.*

Институт за јавно здравје на Република Македонија, во случај на јавно-здравствена потреба и итност и појава на јавно-здравствен вонреден настан, ги координира активностите помеѓу Центрите за јавно здравје и Министерството за здравство, во согласност со Законот за јавно здравје и Програмата за јавно здравје. Исто така, Институтот за јавно здравје е националната контакт-точка за спроведување на Меѓународниот здравствен правилник (2005). Институтот спроведува процена на здравствено-еколошките ризици од снабдувањето со вода за пиење и санитација, со особен аспект на болестите по потекло од водата, безбедноста на храната и болестите по потекло од храната, како и заразните и незаразните болести и обезбедува соодветен одговор во случај на јавно-здравствена потреба и итност и појава на јавно-здравствен вонреден настан.

1.2.3. Останати институции и органи во состав од интерес на здравствениот систем

Државниот санитарен и здравствен инспекторат е посебен правен субјект и орган во состав на Министерството за здравство чијашто основна задача е да организира, следи и врши инспекциски надзор над спроведување на законите од областа на санитарно-хигиенската, епидемиолошката и здравствената заштита на населението, здравственото осигурување, евиденциите во областа на здравството, заштитата на правата на пациентите, безбедноста во снабдувањето со крв, биомедицински потпомогнатото оплодување, безбедноста на детските играчки, козметичките средства и предметите за општа употреба, надзор над спроведувањето на мерките за спречување на ширењето и спречувањето на заразните болести, со цел заштита на населението од заразни болести.

Агенцијата за лекови и медицински средства ја следи состојбата со снабдувањето со лекови, нивниот квалитет, помошни лековити средства, медицински помагала, опојни дроги и отрови, како и производството и прометот со отрови и опојни дроги.

Агенција за храна и ветеринарство е надлежен орган за контрола на безбедноста на храната, како и на храната наменета за животните и здравјето на животните. Согласно RASFF системот, АХВ редовно прима информации за небезбедна храна, ги координира субјектите вклучени во системот за брзо известување во Република Македонија, разменува информации, вклучително и презема корективни мерки и активности и врши размена на информации со еквивалентни системи од други земји и во државата.

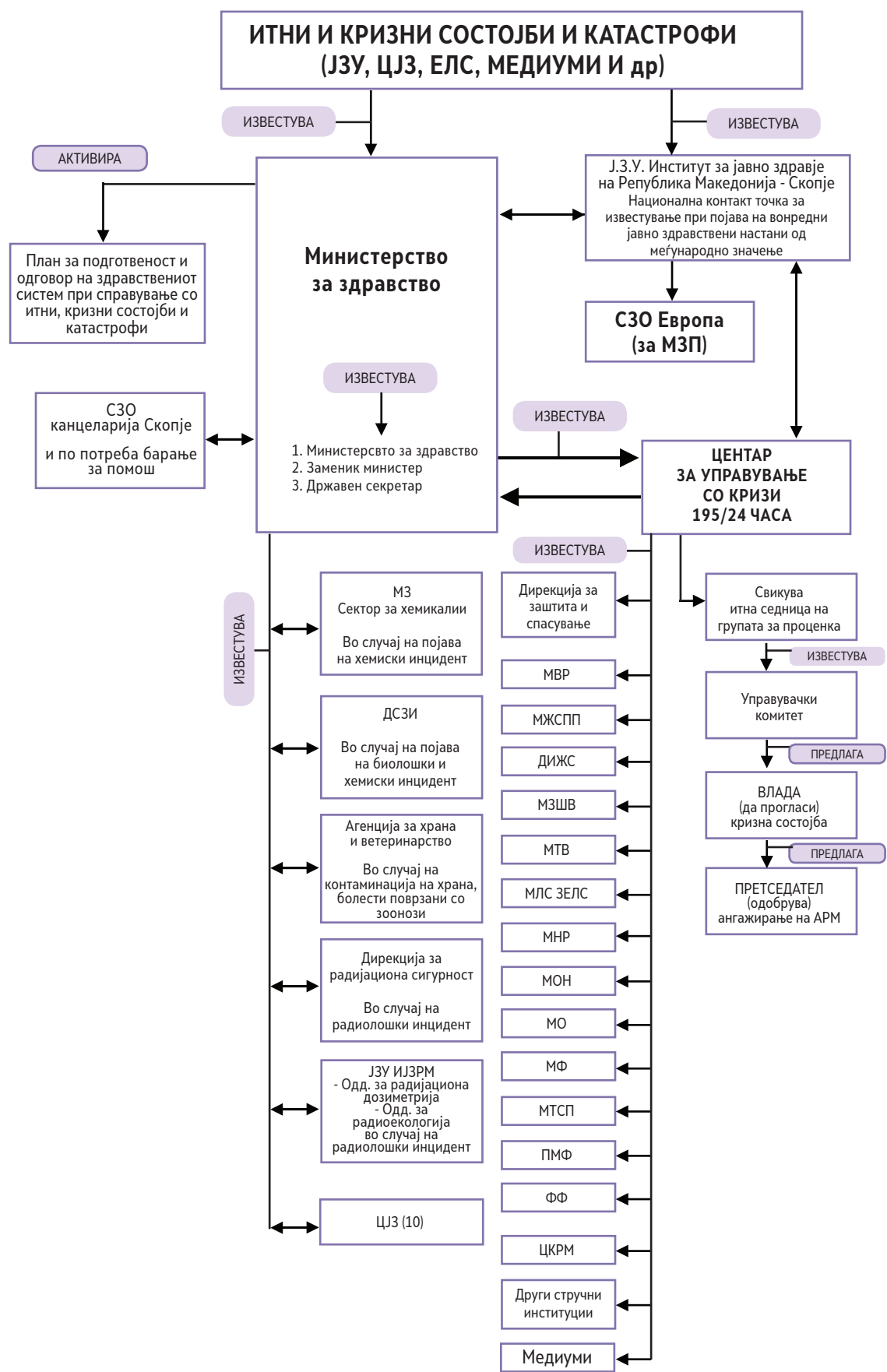
Дирекција за радијациона сигурност, регулаторно тело, со одговорности за регулирање на дејностите со извори на јонизирачко зрачење, лиценцирање на институции и дејности, инспекција, определување на интервентни нивоа на зрачење и сл. Го подготвува Националниот план за вонредни состојби со радиоактивни материји и учествува во преземањето на интервентни мерки; Претставува национален контакт на МААЕ (Меѓународна Агенција за атомска енергија) за вонредни состојби со радиоактивни материји.

Дирекцијата за заштита и спасување. Дирекцијата за заштита и спасување заради извршување на работите за заштита и спасување од природни непогоди, епидемии, епизотии, епифотии и други несреќи ги врши работите што се однесуваат на изработка на Планот за заштита и спасување, изработува Процена на загрозеност од епидемии, епизотии, епифотии и други несреќи во соработка со надлежните органи на државната управа, го организира и подготвува системот за заштита и спасување, предлага мерки за опремување и развој на системот за заштита и спасување во Републиката, обезбедува функционирање на системот за спречување и откривање на настанување и отстранување на последиците од природните непогоди, обезбедува навремено ангажирање и ефикасна употреба на републичките сили за заштита и спасување и тимовите за брз одговор.

Центар за управување со кризи. Центарот за управување со кризи ги врши работите како: обезбедување континуитет во меѓуресорската и меѓународната соработка, консултации и координација во управувањето со кризи и изработување и ажурирање на единствената процена на загрозеноста од сите ризици и опасности по безбедноста на државата. Центарот за управување со кризи е носител и ја дава вкупната поддршка (стручна, организациска, административна и друга) на Управувачкиот комитет и Групата за процена. При прогласување на кризна состојба, во Центарот се формира Главен штаб, како оперативно стручно тело, коешто раководи со активностите за превенција и справување со кризни ситуации.

Министерство за внатрешни работи: Задачи на МВР во делот на превенција, рано предупредување и првичен одговор при настанување на вонредна состојба се: локализирање и помош при несреќи од локален карактер со спасување на луѓе и имот; забрани, пренасочување и воспоставување на режим на движење по локални и магистрални патишта; евакуација, спасување и зголемено обезбедување на објекти од витална важност за државата; транспорт и обезбедување при појави на епидемии на карантински и други заболувања на луѓе и животни; пребарување и претрес на терен; обезбедување на државна граница; воспоставување на јавниот ред и мир на подрачјата зафатени со итната и кризната состојба и катастрофата, воспоставување на патроли и контролни пунктови; пребарување на теренот и помош на сите настрадани лица; прифаќање на екипи и помош со проследување до подрачјата со итна и кризна состојба и катастрофа; хеликоптерско набљудување и транспорт на потешко повредени лица, координирање на работата со останатите организации вклучени за укажување помош; координирање на активностите со ЦУК, Армијата на РМ, МЗ, ЦКРМ и др. Владини и невладини организации.

Графикон 1: Приказ на комуникација на Министерството за здравство и останатите клучни институции и организации при итни / кризни состојби и катастрофи

1.3. Мониторинг и евалуација на здравствениот систем при подготовка и одговор на итни, кризни состојби и катастрофи

Координативното тело за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи при Министерството за здравство е одговорно за сите аспекти на мониторинг и евалуација поврзани со обезбедувањето на основна здравствена заштита на населението и непречено функционирање на здравствените установи при итни, кризни состојби и катастрофи. Целта на мониторингот и евалуацијата е да се обезбедат докази коишто ќе помогнат во идното планирање, програмирање и подготвување на политики.

2. Создавање на ресурси

2.1. Човечки ресурси

Планирањето на подготовките за итни, кризни состојби и катастрофи, земајќи ги предвид расположливите ресурси и околности, обезбедува дека ќе има доволен број квалификуван кадар кој ќе одговори на одредена итна, кризна состојба и катастрофа. Оваа функција исто така вклучува:

- едукација и обука;
- собирање и анализа на податоци и известување;
- управување со залихи и опрема потребни како резерва во случај на итни, кризни состојби и/или катастрофи.

Министерството за здравство има на располагање база на податоци на национално ниво на работна сила, како и податоци за улогата на вработените при евентуална криза. Базата на податоци ги вклучува лекарите, медицинските сестри, болничарите, возачите, административниот кадар, лабораториските техничари, диспечерите, комуникациските специјалисти, и релевантниот кадар на јавните и приватните здравствени установи. Оваа информација треба да биде достапна во секое време на Координативното тело при Министерството за здравство за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи за да се овозможи организација на ресурси за ефикасна испорака кога е потребно.

На ниво на здравствениот систем, јасно се дефинирани улогите, одговорностите и овластувањата на секое лице со соодветна функција во случај на итна и кризна состојба и катастрофа. Процедурите коишто се применуваат за мобилизирање персонал, како и информациите за улогите, одговорностите и овластувањата на оние кои се вклучени, се дел од *Плановите за кризни состојби на здравствените институции и потребно е редовно да се ажурираат.*

Неопходна е периодична процена на потребите за обука и соодветно спроведување на истите. Обуките треба да бидат инкорпорирани во рамките на националните превентивни програми и да опфаќаат: обуки за процена, обуки за управување со ризик, обуки за управување со заразни болести, подготовка на болници за одговор при кризни состојби и сл. Потребно е да се обрати посебно внимание за обука на медицинските сестри и болнички немедицински персонал за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи.

2.2. Медицински материјали, вакцини и други фармацевтски производи

Министерството за здравство воспоставува процедури за координирање на надворешните ресурси (координација, барање, прием, складирање на лекови, евиденција, дисперзија, контрола и обезбедување на складишта). Дополнително се ангажираат стручни лица коишто ќе работат со донираните санитарски материјали, или пак се склучува договор со одредена веледрогерија.

Во услови на итни, кризни состојби и катастрофи, најчесто итно се потребни медицински материјали и опрема. Со цел да се настапи со ефективен одговор на итната и кризната состојба и катастрофа, од суштинска важност е да се има:

а) континуирана снабденост на здравствените установи со потребните лекови, медицински материјали и опрема;

б) обезбедување на залихи коишто треба да се чуваат на сигурни и лесно достапни локации. Национално складиште за антибиотици, хемиски противотрови, антитоксини, есенцијални лекови, интравенозна опрема, материјали за одржување на дишните патишта и медицински/хируршки предмети, за итно надополнување на залихите на здравствените установи во случај на вонредна состојба е Агенцијата за стокови резерви;

в) процедура за брзо прибавување и дистрибуција на овие артикли. Процедурата вклучува иницирање на Координативното тело за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи при Министерството за здравство, со известување до Министерот за здравство и информација до Влада на Република Македонија за ослободување на залихи од стоковите резерви. Координатор на оваа активност е Агенцијата за лекови и медицински средства. Министерството за здравство е одговорно за дистрибуција на потребните лекови и медицински помагала до крајните корисници.

Агенцијата за лекови и медицински средства во услови на итни, кризни состојби и катастрофи, во случај на итна потреба од лекови и медицински помагала во зголемена количина, може да одговори веднаш со сите свои капацитети и тоа:

- Увоз на лекови согласно Законот за лековите и медицинските средства („Службен весник на Република Македонија“ бр.106/07, 88/10, 36/11, 53/11, 136/11, 11/12, 147/13, 164/13, 27/14, 43/14, 88/15, 154/15, 228/15, 7/16 и 53/16). Агенцијата за лекови и медицински средства е одговорна за увозот на сировини за производство на лекови, увозот на готови фабрички лекови од странски компании, одговорна е за прометот на лекови на големо и прометот на лекови на мало. Софтверските решенија за регистрација на лекови и за увоз на лекови даваат можност процедурите да се завршат за релативно кратко време, поточно за еден ден.
- Увоз на медицински помагала согласно Законот за лековите и медицинските средства, доколку се забележани во нотификационото тело на Европската Унија, се врши по автоматизам и не се регистрираат во Република Македонија. Увозната дозвола се издава за еден ден.
- Интервентен увоз согласно Законот за лековите и медицинските средства.
- Проверката на квалитетот на сите увезени лекови и медицински помагала можат да го извршат за кратко време овластените лаборатории во ЈЗУ Институт за јавно здравје на Република Македонија и Фармацевтскиот факултет-Скопје.
- Вакцините се увезуваат согласно одобрение добиено од Агенцијата за лекови и медицински средства во соработка со МЗ, согласно направена проценка на состојбата.

Истите процедури се спроведуваат и во делот на опојни дроги, психотропни супстанции и отрови.

Сите горе наведени процедури се иницираат на барање на Министерството за здравство, по предлог на Координативното тело за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи при Министерството за здравство.

3. Здравствени информации

Ажурирани и релевантни податоци и информации се неопходни за да се спроведе процена на ризикот и соодветно планирање за подготвеност при итни и кризни состојби и катастрофи, како и во процесот на донесување одлуки. Овие податоци и информации треба да бидат достапни преку распространет, интероперабилен и сигурен систем за информации кој ги поврзува сите релевантни институции, со мандат за нивно прибирање и чување, како што е „МОЈ ТЕРМИН“, и др. Истовремено, податоците коишто доаѓаат од овие различни институции треба да бидат компатибилни и документирани во контекст на процена на ризикот и планирањето за итни состојби.

Заради преземање мерки и активности за превенција и рано предупредување, како и справување со појавени ризици, опасности, итни, кризни состојби, несреќи и катастрофи, сите учесници во системот за управување со итни, кризни состојби и катастрофи во согласност со законите и другите прописи се должни да обезбедат континуирана и меѓусебна комуникација, координација и соработка за прибирање на податоци и информации, нивна анализа, доставување и информирање за ризиците и опасностите кои можат да ја загрозат безбедноста на државата⁵.

3.1. Управување со информации за намалување на ризикот

Одговорностите и овластувањата во врска со информативниот систем за итни, кризни состојби и катастрофи се дефинирани во рамките на Законот за управување со кризи. Стандардните оперативни процедури за управување при кризни состојби, усвоени од страна на Владата на РМ, содржат протоколи и процедури за собирање, управување, анализа и дисеминација на потребните податоци за спроведување на процена на ризикот и изведување за планирање за подготвеност при кризни состојби. Дополнително, во рамките на горенаведените документи е вклучен и национален профил на здравствени ризици, со информации и податоци за ризиците, опасностите и ранливоста на национално ниво. Одговорните лица за одговор и подготовка при вонредни состојби треба да подготвуваат редовни извештаи за состојбата, со анализа од аспект на здравствениот систем и истите да бидат објавени и достапни за останатите релевантни институции.

Надлежни институции за управување со информации за намалување на ризикот се Центарот за управување со кризи и Дирекцијата за заштита и спасување. Единиците на локалната самоуправа имаат законска надлежност да изработат и да предложи на усвојување на сите Совети на Општините – Проценки на загрозеноста на Општините од сите ризици и опасности што го вклучува секако и здравствениот систем на државата.

Националниот здравствен информатички систем „МОЈ ТЕРМИН“ придонесува за процена, планирање и одговор при вонредни/итни/кризни состојби и катастрофи. Неопходно е ажурирање на информациите и мапирање на:

- здравствени установи (јавни и приватни);
- аптеки и медицински продавници;
- ладилници;
- лаборатории;
- достапност на крв;
- човечки ресурси (здравствени);
- медицински материјали и опрема;
- сместувачки капацитети и транспортни средства.

5. (Извор: Закон за управување со кризи, член 37).

Сигурните и навремени здравствени информации се од суштинско значење за преземање на акции од областа на јавното здравје, вклучувајќи ги и оние поврзани со зајакнувањето на здравствените системи за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи. Овозможувањето на навремени информации е неопходно за да се спречи појава на болести и други акутни здравствени закани. Еден од клучните елементи на обезбедување на информации за одговор при кризни состојби е здравствениот надзор. Овој елемент е особено релевантен за навремено известување и одговор во случај на заразни болести и при појава на пандемиска инфлуенца.

Одговорноста за здравствените информации често е поделена помеѓу различните министерства или институции и координацијата може да биде понекогаш комплексна, поради финансиските и административните ограничувања. Сепак, здравствениот информативен систем треба да биде достапен за потребите и барањата на сите засегнати страни за одговор на итната и кризната состојба и катастрофа (Прилог 4: Опис на клучните системи за надзор и рано предупредување во здравствениот сектор).

3.2. Процедури, упатства и протоколи за брза процена на здравствените потреби при итни, кризни состојби и катастрофи

Обезбедувањето брза процена на потребите поврзани со одговорот веднаш по одредена кризна/вонредна состојба се врши од страна на стручни тимови коишто се ставаат на располагање за многу кратко време и коишто собираат информации потребни за одредување колкави ресурси се потребни за ефективен одговор. Одговорна институција за координација на брзата процена на здравствените потреби при итни, кризни состојби и катастрофи и за назначување на тимовите е Министерството за здравство, во соработка со Институтот за јавно здравје на Република Македонија и други релевантни институции од здравствениот и другите сектори. Овие тимови треба да се состојат од: Националниот координатор за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи при Министерството за здравство заедно со раководителите на Сектор за примарна и превентивна здравствена заштита и Сектор за болничка здравствена заштита, претставници од ИЈЗРМ (специјалист епидемиолог и специјалист по хигиена, и/или друга специјалност во зависност од природата на настанот), претставници од ЦЈЗ надлежни за регионот кој е загрозен, претставник од Здравствен дом за регионот кој е загрозен, УКИБФС, претставник од регионалниот ЦУК и други по потреба. Дефинирани се клучните елементи коишто треба да ги содржи брзата процена на здравствените потреби, и истите неопходно е да се земат во предвид од страна на тимовите коишто ќе бидат ангажирани да вршат брза процена на здравствените потреби при итни, кризни состојби и катастрофи. (Прилог 5: Елементи на брзата процена на здравствените потреби при итни, кризни состојби и катастрофи).

3.3. Комуникација за време на итни, кризни состојби и катастрофи⁶

За време на вонредни, итни, кризни состојби и катастрофи, комуникациите вклучуваат широк спектар на активности како навремено и транспарентно информирање, координираност на комуникациите, познавање на засегнатото население и вклучување на сите релевантни чинители.

Особено е важна дистрибуцијата на кохерентни и конзистентни пораки од страна на властите кои се партнери во кризни здравствени околности. Навременото споделување на информациите е од исклучителна важност поради очекуваниот притисок од страна на медиумите, особено во услови на итна, кризна состојба и катастрофа. Истите треба да бидат

6. Општи оперативни процедури за комуникација при итни, кризни и состојби и катастрофи се прикажани во Поглавјето бр. 3 од овој документ.

со смирувачки карактер и да не предизвикуваат паника и страв кај населението.

За време на итна и кризната состојба и катастрофа од областа на здравството комуникацијата се одвива на следните нивоа:

- Комуникација со медиумите и населението;
- Комуникација со клучните партнери – интерсекторска комуникација;
- Комуникација во рамки на здравствениот сектор.

Комуникацијата со медиумите и населението за време на итна и кризна состојба и катастрофа од областа на здравството ја спроведува здравствениот сектор во соработка со релевантните надлежни институции во зависност од опасноста. Комуникацијата вклучува стратегии и пораки коишто ќе ги информираат граѓаните за актуелната итна, кризна состојба и катастрофа и можните ризици, како и за мерките што се преземаат како одговор на итната и кризната состојба и катастрофата и јавно-здравствени совети.

Во зависност од итната, кризна состојба и катастрофа се формира тим на експерти од областа на здравството кој секојдневно го информира населението за состојбата, мерките за превенција и заштита на здравјето. Овој тим го формира Министерот за здравство, по препорака на Координативното тело за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи при Министерството за здравство веднаш по настанување на итната, кризна состојба или катастрофа. Тимот на експерти се состои од националниот координатор за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи при Министерството за здравство, назначен претставник од Министерството за здравство – член на Координативното тело и претставник од ИЈЗРМ.

Целите на комуникација при итна и кризна состојба и катастрофа вклучуваат ширење и делење на корисни информации коишто се витални за спасување на животи, за заштита на здравјето и минимизирање на штетните влијанија кон себе и останатите, и менување на одредено однесување коешто може да претставува бариера за контрола на итна и кризна состојба и катастрофа. Стратегиите и пораките треба да бидат приспособени на перцепцијата на јавноста: на тој начин населението повеќе ќе ги прифати насоките дадени од страна на здравствените власти наменети за намалување на ризичното однесување. Стекнувањето доверба кај населението е клучно за контрола на здравствена итна и/или кризна состојба и катастрофа. Колку повеќе јавноста верува на авторитетите, толку повеќе луѓето ќе се однесуваат според здравствените информации коишто претходно ќе бидат подготвени и објавени.

Комуникацијата со медиумите е од клучно значење за навремено споделување на информациите до населението и истата се одвива преку изјави, соопштенија за новинарите и прес-конференции, објавување на информации на интернет портали, информирање преку ТВ и радио, како и преку социјалните мрежи. Комуникацијата со населението, освен преку пораки и инструкции дадени преку медиумите, се одвива и преку дистрибуција на памфлети, летоци, обезбедување бесплатна телефонска линија, користење на СМС и/или ангажирање на почитувани личности во општеството во кои јавноста има доверба итн.

Комуникацијата со клучните партнери – интерсекторска комуникација создава вистински балансиран дијалог помеѓу субјектите одговорни за справување со кризата. Особено, споделувањето на информации е од клучна важност за конзистентност во градењето стратегии и испраќање пораки и за воспоставување и одржување на довербата.

Комуникација во рамките на здравствениот сектор – клучен принцип во кризната комуникација е јасно да се искомуницираат пораките кои ја градат, ја одржуваат и ја обновуваат довербата помеѓу менаџерите на кризните здравствени ситуации (Министерството за здравство, здравствените установи, здравствените институции, итн.). Навременото комуницирање во рамките на здравствениот сектор од централно до локално ниво има клучна

улога во навремено, координирано и успешно справување со состојбата. Координираниот одговор на здравствениот систем на конкретни и ненадејни итни, кризни состојби и катастрофи, и ефективноста и капацитетот во поглед на обезбедувањето на конзистентни пораки и соодветни здравствени услуги на погоденото население зависат од нивото на ангажираност на здравствените работници при одговор на итната и/или кризната состојба и катастрофата. Здравствените работници треба да добијат навремена информација и обука, тие треба да бидат дел од системот за пренесување конзистентни пораки до јавноста, совети од областа на јавното здравје, советување како и здравствени услуги поврзани со целите кои треба да се остварат како резултат на одговор и контрола на итната и/или кризната состојба и катастрофата. Населението најмногу им верува на здравствените работници и тие се клучниот канал за испраќање пораки до јавноста.

Секојдневната комуникација со здравствениот сектор за време на итна и/или кризна состојба и катастрофа е клучна во контролирањето на итната и/или кризната состојба и катастрофата. Таа се прави преку тимот за комуникација во Министерството за здравство, кој се назначува во зависност од природата на итната, кризна состојба и/или катастрофа. При прогласување на кризна состојба и катастрофа овој тим е во постојана комуникација и го информира Центарот за управување со кризи.

Одделението за односи со медиумите при Министерството за здравство има клучна улога при комуникација со медиумите, и ширење на информациите за јавноста.

Приказ 1: Елементи на комуникациски план во итна и/или кризна состојба и катастрофа

Градење на успешна комуникација при појава на здравствена итна и/или кризна состојба и катастрофа е континуиран и динамичен процес, којшто вклучува вежби, проверки, модификации и ажурирања со цел да се обезбеди високо ниво на ефикасност при комуникациските активности и да се постигнат посакуваните резултати. Следниве чекори се клучни и треба да се земат предвид во процесот на развој на комуникацискиот план во итна и/или кризна состојба и катастрофа:

Процена - Првиот чекор што треба да се преземе е да се направи процена на постоечките комуникациски планови и капацитети на различни нивоа и да се обучат лицата коишто ќе се занимаваат со кризна комуникација. Ефективна комуникација за време на итна и/или кризна состојба и катастрофа треба да ги земе предвид и социјалните, религиските, политичките, културните и економските аспекти коишто се поврзани со здравствената итна и/или кризна состојба и катастрофа. Тоа ќе помогне при воспоставувањето на соодветните комуникациски чекори и нивно спроведување во практика.

Координација - Координативни механизми на мултисекторска комуникација на повеќе нивоа треба да се идентификуваат за да се одговори на прашањата коишто се однесуваат на сопственост, развој и објавување на информации; споделување на пораките и одредување на лицата кои ќе комуницираат со јавноста во име на институцијата. Треба да бидат идентификувани и национални и меѓународни партнери за комуникација. Исто така, клучно е да се воспостави и одржи континуиран контакт со нив, со цел да се има кохерентност при процесот на комуникација за време на здравствени кризи.

Транспарентност и навремено објавување - потребно е да се развие систем што ќе вклучува соодветни алатки и канали за објавување на првата информација во случај на потврден или сомнеж за здравствен ризик, како и понатамошно транспарентно објавување на информации. Објавувањето на информациите на самиот почеток на здравствената криза, дури и со нецелосни информации, спречува шпекулации, гласини и дезинформации. Задочнетото објавување на информацијата ќе ја намали довербата на јавноста во способноста на јавните здравствени власти да се справат со здравствена криза. Потребно е да се направи процена кој медиум е најдобро да се искористи за соодветната кризна

ситуација и целната популација.

Перцепција на населението- Механизмите за привлекување на вниманието на јавноста и нивната перцепција за кризната ситуација треба да бидат предвидени уште во подготвителната фаза. Перцепцијата на населението неопходно е да се процени, како клучен момент за ефективна комуникација за време на итна и/или кризна состојба и катастрофа, но и за сеопфатно справување со здравствената криза.

4. Здравствено финансирање

Добар систем за здравствено финансирање обезбедува соодветна количина на средства за здравствениот систем и финансиска заштита во случај на итна и/или кризна состојба и катастрофа. Тој исто така, на жртвите на итна и/или кризна состојба и катастрофа, им обезбедува пристап до неопходните услуги и овозможува здравствените установи и опремата да бидат соодветно осигурени од штети или загуба.

Република Македонија има воспоставен систем на здравствена заштита базиран на здравствено осигурување при што Владата и Министерството за здравство даваат законска рамка и политичко водство на ваквата дејност. Фондот за здравствено осигурување е одговорен за собирање и управување со средствата, а установите за здравствена заштита за пружање на услугите.

Задолжителното здравствено осигурување (Закон за здравственото осигурување „Службен весник на Република Македонија“ бр.25/00, 34/00, 96/00, 50/01, 11/02, 31/03, 84/05, 37/06, 18/07, 36/07, 82/08, 98/08, 6/09, 67/09, 50/10, 156/10, 53/11, 26/12, 16/13, 91/13, 187/13, 43/14, 44/14, 97/14, 112/14, 113/14, 188/14, 20/15, 61/15, 98/15, 129/15, 150/15, 154/15, 192/15, 217/15, 27/16, 37/16, 120/16 и 142/16) е главен извор на финансирање. Фондот ги опфаќа вработените и во јавниот и во приватниот сектор, пензионерите, студентите и лицата со попреченост, како и малолетниците. Фондот за здравствено осигурување дава финансиска поддршка за итни медицински услуги за осигурениците (дури и кога не е платен придонесот за здравствено осигурување). Трошоците за одредени граѓани кои не се опфатени со здравствено осигурување се покриваат од државниот буџет.

4.1. Финансирање на подготовките и одговорот за итни, кризни состојби и катастрофи

Средствата потребни за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи се покриваат од редовните буџетски приходи на здравствените установи и Министерството за здравство. Во зависност од состојбата, согласно направена проценка, постојат механизми за итно обезбедување на средства од Програмата за јавно здравје при Министерството за здравство, како и од страна на Владата на Република Македонија.

При прогласување на кризна состојба, постои законска можност за обезбедување на дополнителни средства со Одлука на Владата на РМ со цел да се обезбеди брз и адекватен одговор на итна и/или кризна состојба и катастрофа без да има негативно влијание врз нормалните буџетски трошоци.

Во одредени случаи, при прогласување на кризна состојба, Управувачкиот комитет при ЦУК доставува барање до Владата за донесување одлука за доставување барање за поддршка до претставникот на Обединети нации во Република Македонија, со цел за координиран пристап на канцелариите на Обединетите нации во остварување на помошта и механизмот за цивилна заштита при ЕУ.

5. Обезбедување и пружање на услуги

Пружањето услуги претставува комбинација од придонеси во процесот на обезбедување на услуги како резултат на што се извршуваат ефективни, безбедни и квалитетни здравствени интервенции за единки или за единици коишто имаат потреба од нив, на правичен начин, тогаш кога има потреба, со минимално трошење ресурси. Процесот на планирање на подготовките за итни и/или кризни состојби и катастрофи дава можност за преиспитување на начинот на кој се организирани и менаџирани услугите со цел да се обезбеди пристапност, квалитет, безбедност и континуитет на здравствената заштита за различните здравствени состојби и здравствени установи за време на итна и/или кризна состојба и катастрофа.

5.1. Примарна, секундарна здравствена заштита и терцијарни здравствени услуги

Секторот за примарна и превентивна здравствена заштита при Министерството за здравство е одговорно за обезбедување на амбулантски услуги и прва медицинска помош преку здравствените субјекти и насекаде преку јавно здравство на ниво на општина - и нивните 34 здравствени домови и центри за јавно здравје.

Примарна здравствена заштита во Република Македонија се обезбедува преку приватни и јавни здравствени установи: ординации, здравствени станици и здравствени домови, во рамките на коишто функционира и итната медицинска помош. Во Република Македонија има 34 организирани служби за укажување на вонболничка итна медицинска помош (ИМП), во смисла на издвоени работни единици, со посебен персонал (медицински тимови – доктор, медицинска сестра и возач), простории и возила. Во однос на првата компонента од комуникациската инфраструктура (прием на повици), во сите градови во Република Македонија повикувањето на пациентите оди преку единствен повикувачки број 194.

Секторот за болничка здравствена заштита е одговорен за подготовката на болниците и терцијарните здравствени установи за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи, како и за навремено и соодветно згрижување на загрозените лица.

Мрежата на здравствените установи, преку кои се обезбедува стационарна здравствена заштита на населението во Република Македонија ја сочинуваат 66 болнички институции и 8 вонболнички стационари:

- 14 Општи (Гевгелија, Гостивар, Дебар, Кавадарци, Кичево, Кочани, Куманово, Охрид, Прилеп, Струга, Струмица, Велес, „8 Септември“ – Скопје, Прва приватна општа болница „Ре-Медика“ – Скопје);
- 4 Клинички болници (Битола, Тетово, Штип, „Систина“ – Скопје);
- 14 Специјални болници:
- 3 Специјални болници за градни болести и туберкулоза;
- Институт за белодробни заболувања кај деца – Скопје;
- 3 Специјални болници за душевни болести;
- Специјална болница за гинекологија и акушерство – Чаир;
- Геронтолошки завод „13 Ноември“;
- Специјална болница за ортопедија и трауматологија – Охрид;
- 4 Приватни специјални болници („Филип II“ – Скопје, „Санте Плус“ – Скопје, „Плодност“ – Битола и Европска болница за вид – Скопје);

- 6 Центри за лекување, рехабилитација и бања;
- 26 Универзитетски клиници;
- Универзитетска клиника за максилофацијална хирургија;
- Универзитетска клиника за хируршки болести „Св.Наум Охридски“;
- 8 Вонболнички стационари.

Од 66 болници, 51 се болници за краткотрајно (акутно) лекување, а 15 за долготрајно лекување.

Дополнителни капацитети можат да бидат обезбедени од Дирекција за заштита и спасување преку полска болница и тимови за брза интервенција, Министерството за одбрана, ЦКРМ преку нивната полска болница и воени капацитети, приватниот сектор и со меѓународна помош. Преглед на вкупен број на постели во болнички капацитети во Република Македонија во 2014 и 2015 година е даден во Табела бр. 3.

Табела бр. 3: Преглед на вкупен број на постели во болнички капацитети во Р. Македонија во 2014 и 2015 година

2014	Вкупно постели	На 1000 жители	%	2015	Вкупно постели	На 1000 жители	%
Вкупен број на постели	9088	4,4		Вкупен број на постели	9084	4,4	
Од кои во приватни болници	287		3,2%	Од кои во приватни болници	272		3,0%
Општи болници има вкупно	4138	2,0		Општи болници има вкупно	4173	2,0	
Интернистичка група	2192		53,0%	Интернистичка група	2249		53,9%
Хирушка група	1964		47,0%	Хирушка група	1924		46,1%
Дневни болници во рамки на болниците	141			Дневни болници во рамки на болниците	154		
Од вкупниот број на постели 2/3 се за краткотрајна хоспитализација на болни со акутни состојби	6183			Од вкупниот број на постели 2/3 се за краткотрајна хоспитализација на болни со акутни состојби	6199		
Останатите се за долготрајна хоспитализација од кои наменети за болни со душевни болести	1162			Останатите се за долготрајна хоспитализација од кои наменети за болни со душевни болести	1136		

5.2. Згрижување/изолатија/лекување на болни со инфективни болести

Болните од инфективни болести болнички се лекуваат на Инфективните одделенија (вкупно 10 на територијата на РМ) при Општите болници и Клиничките болници и на Универзитетската Клиника за инфективни болести и фебрилни состојби (УКИБФС).

Во земјата има и 6 единици со вработен инфектолог, коишто немаат засебно одделение (Гевгелија, Кавадарци, Кочани, Струга, Кичево, Дебар) и за хоспитализација се прикрупени за надлежниот регион.

Сите одделенија и единици имаат обезбедено просторна можност за изолатија на пациентите.

Единствена терцијарна институција за лекување на пациентите со инфективни болести во РМ е УКИБФС, којашто е единствена што има специјализирана единица за интензивен третман и нега (опремена со машини за механичка вентилација/поддршка и систем за мониторинг и одржување на виталните функции) и можности за највисок степен на изолатија со негативен притисок за пациентите со високо контагиозни заболувања.

Сите невообичаени, комплексни, тешки и нејасни инфективно болни лица се упатуваат по вертикала до УКИБФС.

5.3. Лабораториски капацитети

Лабораториите се важен сегмент од здравствениот систем за справување со итни, кризни состојби и катастрофи со задача за навремена и веродостојна детекција и верификација на јавно здравствен настан од национален и меѓународен интерес.

5.3.1. Микробиолошки лаборатории

Во Република Македонија има добра мрежа на јавно здравствени микробиолошки лаборатории кои се со второ ниво на биосигурност. Примерокот за микробиолошка анализа може да биде од хумано потекло, храна или од надворешната средина.

Микробиолошките лаборатории во Институтот за јавно здравје на РМ (ИЈЗРМ) постојано се подготвуваат за одговор во итни и кризни состојби и катастрофи односно за брзо и точно дијагностицирање на причинителите на инфективни заболувања како вируси, бактерии, паразити и габички. Во својата работа применуваат класични микробиолошки методи, како и нови методи на детекција пр: молекуларни методи. Лабораторијата за вирусологија и молекуларна дијагностика е единствена од таков вид во Р. Македонија. Акредитирана е од страна на СЗО за детекција и типизација на вирусите на инфлуенца, хумани и птичји вируси и за детекција на морбили и рubeола. Лабораторијата за бактериологија и антимикробна резистенција ги следи сите типични и атипични бактериолошки причинители и нивната антимикробна осетливост и е единствена во државата за детекција на туларемија, сифилис и др. Лабораторијата за паразитологија ги следи паразитарните заболувања и е референтна лабораторија за детекција на маларија и бруцелоза.

Во сите 10 Центри за јавно здравје (Скопје, Велес, Штип, Кочани, Струмица, Охрид, Битола, Прилеп, Тетово, Куманово) како и 5 подрачни единици (Кавадарци, Гостивар, Кичево, Струга, Дебар) функционираат микробиолошки лаборатории каде со примена на класични методи се одредуваат бактериски причинители на заразни заболувања, како и серолошки испитувања за најчестите вирусни заболувања и некои паразитарни заболувања.

Микробиолошки лаборатории функционираат и во 5 болници како што се: Универзитетската клиника за инфективни заболувања и фебрилни состојби во Скопје, Заводот за нефрологија

во Струга и Клиничката болница во Битола во кои се работат одредени бактериолошки и серолошки испитувања. Лабораториите во Институтот за беодробни заболувања и туберкулоза кај децата- Козле и Институтот за белодробни заболувања и туберкулоза вршат дијагностика на туберкулоза.

Посебно се издвојува Институтот за микробиологија и паразитологија при Медицинскиот факултет, каде има можност да се применат класични и молекуларни методи за детекција на микроорганизми.

За причинители на заразна болест за кои лабораториите немаат сопствен капацитет од аспект на ниво на биосигурност и безбедност на пр: за детекција на ебола и др., ИЈЗРМ има склучен договор за соработка или ќе склучи со меѓународни референтни лаборатории препознаени од СЗО за соодветната анализа. Во ИЈЗРМ постои едуцирано лице од страна на СЗО со ИАТА сертификат за транспорт на инфективен материјал.

5.3.2. Хемиски лаборатории

Ворамкина Центарот на референтни лаборатории при ИЈЗРМ функционираат лаборатории кои имаат капацитет за одредување на присуство на тешки метали и хемиски контаминенти на примероци од надворешната средина: вода, воздух и почва, како на пример резидуи на органохлорни пестициди и органофосфорни пестициди во прехранбените производи и водата за пиење, содржината на микотоксини (секундарни производи на метаболизмот на мувлите кои можат да се развијат под одредени услови на житариците, лешници, бадеми, кикирики и др.)

5.3.3. Радиолошки лаборатории

Во рамки на Центарот на референтни лаборатории при ИЈЗРМ функционираат единствените лаборатории за радиокологија и следење на јонизирачко и нејонизирачко зрачење. Лабораториите се со капацитет за одредување на степенот на радијација во случај на инцидент; мониторинг на содржината на радиоактивните елементи во животната средина во Република Македонија; мониторинг на дозата на јонизирачко зрачење во воздухот; персонална дозиметрија на лицата кои се работно изложени на јонизирачко зрачење; процена на степенот на радијациона изложеност на населението; обука за радијациона заштита и сигурност; како и вршење на дозиметриски мерења на гранични премини како мерка за спречување на пролиферација на радиоактивни и нуклеарни материјали на територијата на Република Македонија.

5.4. Управување со ситуации на големи жртви

Управувањето со масовни жртви го води првиот субјект што ќе одговори на итната состојба, најчесто најблиските оперативни сили. Во зависност од локацијата, првиот одговор го презема првата итна служба присутна на теренот.

Тријажата и првата помош се спроведуваат од страна на здравствениот персонал од здравствените установи во подрачјето каде што е настаната итната, кризна состојба, но и од специјалисти од медицинскиот персонал во Министерството за одбрана, од претставници од службите за противпожарна заштита и спасување, силите и тимовите за брза интервенција на Дирекцијата за заштита и спасување, екипите на Црвениот крст на РМ и квалификувани доброволци од приватниот сектор.

Евакуацијата на пациентите за секундарен и терцијарен здравствен третман е одговорност на Министерството за здравство, здравствените домови преку итната служба, амбулантите на

ниво на општина. Овие капацитети се засилуваат со Министерството за внатрешни работи и специјалните единици, Министерството за одбрана преку неговите единици за воздушно спасување, евакуација, итни и специјални транспорти за воздухопловно пребарување и спасување, силите и тимовите за брза интервенција на Дирекцијата за заштита и спасување и Црвениот крст на РМ со своите единици.

Локалните јавни здравствени установи на Министерството за здравство, полициските структури и тимовите одговорни за идентификацијата и управувањето со масовни жртви ги спроведуваат нивните надлежности при итна и/или кризна состојба и катастрофа.

Постојат системи за справување со ситуации со голем број на повредени и жртви (масовен трауматизам) и тие ги содржат неопходните човечки ресурси, алатки и процедури за ефикасна имплементација на национално и локално ниво.

При управување со ситуации со големи жртви, здравствениот сектор е одговорен за:

- организирање и подготвување на санитарно-хигиенски мерки при собирање, транспорт и погребување на загинати и умрени лица;
- утврдување на причините за смртта;
- идентификација на загинати и умрени лица;
- организирање на санитарно-хигиенски мерки при собирање и уништување на штетни отпадоци и други опасни материи што го загрозуваат животот и здравјето на луѓето;
- дезинфекција, дезинсекција и дератизација на теренот и објектите и асанација на објектите за водоснабдување.

5.5. Критични системи (комунална инфраструктура, логистика, телекомуникации и безбедност)

Согласно Законот за заштита и спасување и Законот за безбедност и здравје при работа, засекој објект има обврска да се изработи Процена на загрозеност од природни непогоди и други несреќи и План за заштита и спасување од природни непогоди и други несреќи, по „Методологијата за содржината и начинот на проценување на опасностите (пожари, урнатини, поплави, експлозии на резервоари и мерки за нивно справување и обука на соодветен кадар кој без надоместоци го прави Дирекцијата за заштита и спасување) и планирање на заштитата и спасувањето“, (Служен весник на Република Македонија бр.76/06). Досега овакви планови се изработени при Универзитетската клиника за гинекологија, Универзитетската клиника за детски болести и Универзитетската клиника по хируршки болести „Св. Наум Охридски“-Скопје.

Критичните системи вклучуваат електрични инсталации, телекомуникации, водоснабдување, противпожарна заштита, управување со отпад, гориво за складирање, медицински гасови и системи за греење, вентилација и климатизација (ГВУК) системи. Колапс или прекин на критичните системи може да го запре или да го попречи функционирањето на болниците. Колапсот обично не ја става структурната стабилност на зградата во ризик, но може да ги доведе во опасност луѓето, како и сè останато во рамките на болничката зграда.

Опремата во рамките на овие системи неопходно е да функционира за време на и по итната, кризна состојба и катастрофа (на пример, резервоари за вода, системи за заштита, итн.), особено системите во критичните области на болницата каде што има најголема побарувачка на здравствена заштита во итни, кризни состојби и катастрофи.

Во рамките на болничките планови за одговор при итни и кризни состојби, неопходно е да бидат вклучени и планови за работа и одржување на системите во итни случаи и катастрофи, вклучувајќи и подготовки на персоналот.

Персоналот што е одговорен за критичните системи, треба да биде обучен за итен одговор

и реакција, и треба да биде способен да комуницира ефикасно во итни случаи. Трошоците за активности за одржување не треба да бидат помали од 5% од вкупниот буџет на болницата⁷.

Во рамките на болничкото управување, неопходно е да се преземаат редовни мерки за заштита од оштетување или прекин на критичните системи, со цел оперативност на болниците за време на итни случаи и катастрофи;

5.5.1. Комунална инфраструктура

Комуналната инфраструктура и виталните приклучоци (како вода, струја, итн.) неопходно е да продолжат да функционираат при итна, кризна состојба или катастрофа и здравствениот персонал да е во можност да пружи медицинска помош кога е најпотребно. Континуираната функционалност на болницата зависи од повеќе фактори, вклучувајќи ја и безбедноста на самата градба, критичните системи и опрема, достапноста на материјали и капацитетите на болницата за справување со итни, кризни состојби и катастрофи, посебно за одговор и закрепнување од ризиците што можат да произлезат од истите. Во болниците, на располагање има резервни генератори и гориво за снабдување со електрична енергија. Секоја болница има на располагање генератор за да може да функционираат хируршките сали, но не и рендген одделението. *Потребно е да се обезбедат алтернативни изворишта за снабдување со вода за пиење (како во Општите болници во Куманово, Прилеп и Струмица) и сите здравствени установи да се обезбедат со генератори коишто ќе ги задоволат итните потреби во услови на итна и/или кризна состојба и катастрофи. Истите неопходно е редовно да се проверуваат и да се одржуваат.*

5.5.2. Логистичка поддршка

Логистичката поддршка е критичниот елемент што треба да обезбеди при итна, кризна состојба или катастрофа, посебно во болниците, во однос на континуирано обезбедување на храна, лекови, медицински потрошен материјал, безбедна вода, дистрибуција на отпад и сл. Есенцијални залихи на немедицински стоки како на пример гориво, храна итн. треба да се обезбедени за одреден период на работа. Службите одговорни за логистика во здравствените установи треба да бидат способни да продолжат со работа и за време на итна и/или кризна состојба и катастрофа.

При кризна состојба, Министерството за одбрана во склоп на своите активности, согласно со Законот за одбрана изработува План на потреби од гориво и друг вид на енергија на ниво на Република за потребите на органите на управата и јавните здравствени установи од посебен интерес.

5.5.3. Телекомуникации и радио системи

Потребно е да се обезбедат сигурни и ефективни телекомуникации во случај на преоптовареност или колапс на нормалната инфраструктура. Здравствените установи во Р. Македонија имаат воспоставен систем за радио комуникација. Итната медицинска помош, Универзитетските клиници, Клиничките и општи болници располагаат со радио систем за непречена комуникација т.н. „ТЕТРА систем“, кој е функционален и при нарушување на нормалната инфраструктура. Овој систем се поврзува и со службите на МВР. Исто така, ЦУК има воспоставено радиомрежа со радиокорисници кои што ја покриваат целата држава и во

7. Светска здравствена организација. Индекс за безбедност на болниците - Прирачник за оценувачи, 2015 година

истата можат да се вклучат и други корисници од целата територија на РМ за известување и пренесување на информации за настани и ситуации кои што можат да предизвикаат кризна/вонредна состојба.

5.5.4. Безбедност на здравствените установи и персоналот

Граѓанските немири може да доведат до блокирање на редовната работа на болниците и здравствените установи. Безбедносен план за заштита на критичните здравствени установи заедно со локалните полициски власти (вклучително и симулациони проби) сè уште не е изготвен, но постои соработка и на барање може да се врши физичко обезбедување од страна на МВР.

Според Плановите за подготовка и одговор на болниците при кризни состојби дефинирано е означувањето на персоналот во болниците:

- лекарите носат беџови со црвена боја;
- медицинските сестри и другиот среден медицински персонал носат беџови со сина боја;
- административниот персонал има беџови со сива боја;
- хигиеничарите носат беџови со жолта боја.

ПОГЛАВЈЕ II: СЕКСУАЛНО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

2.1. Значењето на сексуалното и репродуктивното здравје во итни, кризни состојби и катастрофи

При итни, кризни состојби и катастрофи во најголема мера изложени на ризик по репродуктивното здравје се жените, адолесцентите и децата. Многу од негативните здравствени ефекти особено кај жените, адолесцентите и децата, можат да бидат спречени ако услугите за сексуално и репродуктивно здравје се навремено планирани и достапни во тек на кризата. На пример, жените, адолесцентите и децата можат да бидат во ризик од сексуално насилство при потрага на храна, вода или други продукти коишто им се потребни во време на криза.

Грижата за мајки и новороденчиња, родово базираното насилство и семејното планирање се исто така важен сегмент којшто треба да биде вклучен во Националниот план за подготовка на здравството за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи.

2.2. Минимален пакет на услуги за репродуктивно здравје во итни и/или кризни состојби и катастрофи

Интерагенциската работна група за репродуктивно здравје⁸ дефинира минимален пакет на услуги за репродуктивно здравје коишто треба да се обезбедат со самото започнување на хуманитарната криза со цел превенција од болести и инфекции, но и спасување на животи, посебно кај жените и девојките. Интеграцијата на минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје во националниот план за подготовка и одговор на здравствениот систем во итни, кризни состојби и катастрофи ќе придонесе кон подобра координација, заштита и менаџирање на последиците од сексуалното насилство, спречување на поголема матернална смртност и смртност кај новороденчињата, намалување на преносот на ХИВ и другите сексуално преносливи инфекции, како и подобро планирање за обезбедување на сеопфатен пристап до услуги за репродуктивно здравје уште во првите денови и недели од почетокот на кризата. Минималниот пакет треба да е дефиниран и подготвен пред појавата на криза, вклучувајќи обучен кадар, едукативен материјал, прибор и стандардни процедури за брза набавка (Прилог 8 - Минимален Пакет на услуги за репродуктивно здравје во кризни состојби).

2.3. Координација и управување

Минималниот пакет за услуги за репродуктивно здравје се активира во рамки на интерсекторската комисија за подготовка на здравството за одговор при кризни состојби. Министерството за здравство е одговорна институција за спроведување на минималниот пакет за услуги за репродуктивно здравје во случај на итни/кризни или вонредни состојби. Улогата на Министерството за здравство е преку Националниот координатор за репродуктивно здравје во итни, кризни состојби и катастрофи (Прилог 9 - Опис на работни задачи за национален координатор) да:

- Обезбедува техничка и оперативна поддршка за сите институции кои обезбедуваат

8. Формирана во 1995 година со цел да се адресира и унапреди репродуктивното здравје на жените, мажите и децата во хуманитарни кризи. Раководното тело брои 12 членови составено од агенции на Обединетите нации, меѓународни и национални невладини организации и академски институции.

здравствени услуги од областа на сексуално и репродуктивно здравје;

- Воспоставува координациони и комуникациски врски со сите релевантни органи на државната управа (ЦУК, ДЗС, МВР, МТСП, МО-АРМ), ИЈЗРМ и др. ЈЗУ, како и ЕЛС, ЈП, ТД, НВО и др. од корист при спроведувањето на услуги за сексуално и репродуктивно здравје (Прилог 10 – Опис за работна група за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи);

- Евидентира човечки ресурси, инфраструктурата, материјално-техничките средства и опремата потребна за спроведување на минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје при кризи/кризни или вонредни состојби на различни нивоа во секторите за здравство и социјална заштита (МТСП со ЈУ Меѓуопштински Центри за социјална работа) и да споделува информации во однос на достапноста на ресурсите;

- Одржува редовни состаноци со разните чинители вклучени во спроведувањето на минималниот пакет услуги за репродуктивно здравје при кризи/вонредни состојби;

- Предводи подготовка на планови, стандардни оперативни процедури, клинички упатства, протоколи, стратегии, извештаи и изнаоѓа решенија за проблеми од интерес за сексуалното и репродуктивно здравје (Прилог 11 - План за акција за СРЗ при итни и кризни состојби и катастрофи, Прилог 12 – Протокол за СРЗ мобилна амбуланта и Прилог 13 – Меѓу-агенциски СОП за превенција на родово базирано насилство (РБН) во кризни состојби);

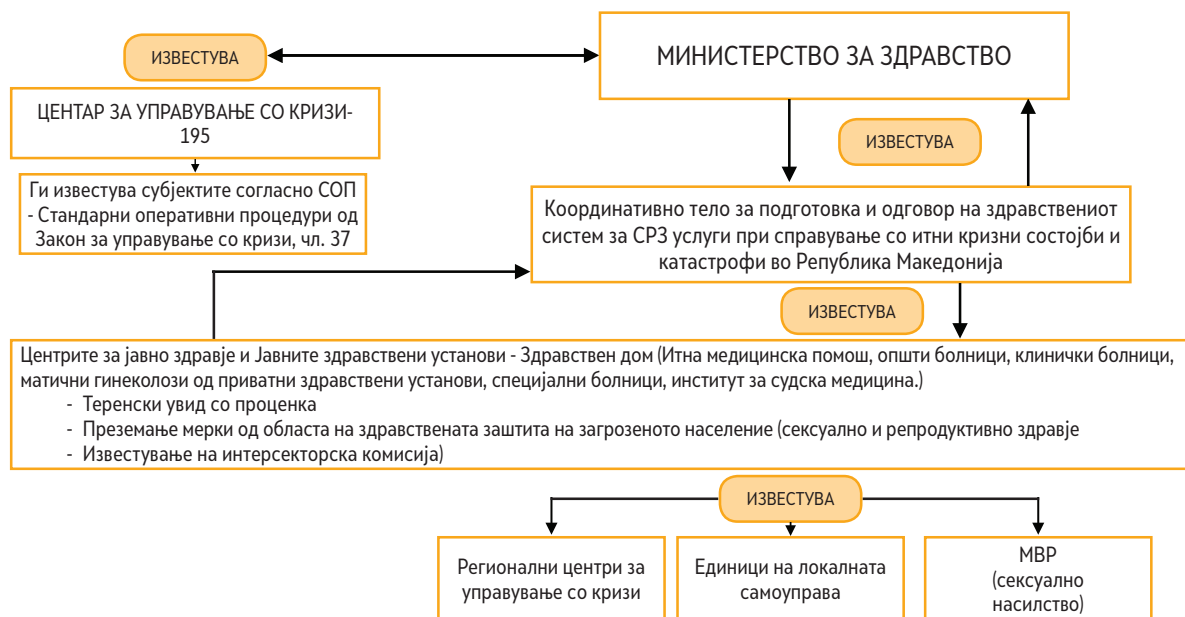
- Донесува приоритетни активности на дејствување од областа на репродуктивното здравје во согласност со локалните потреби коишто се зафатени со кризи/кризни или вонредни состојби;

- Навремено ја известува интерсекторската комисија за подготовка за здравството за одговор при кризи/вонредни состојби во однос на планот за спроведување на минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје, вклучувајќи ги и предизвиците со кои се соочуваат на терен;

- Да воспостави контакти со засегнати и релевантни страни, НВО, Црвен Крст на РМ, Меѓународни организации и институции коишто можат да помогнат со своја стручна и финансиска помош во набавка на опрема и обезбедување на ресурси потребни за спроведување на минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје.

На Графикон 2 е прикажана Стандардна оперативна процедура за координација и управување за репродуктивно здравје при итни и/или кризни состојби и катастрофи.

Графикон 2. СОП за координација и управување

2.4. Воспоставување на систем на процена, мониторинг и евалуација

За подготовка на здравствениот систем при итна и/или кризна состојба и катастрофа се воспоставува систем за процена, мониторинг и евалуација за спроведување на минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје. Процената опфаќа собирање на демографски податоци за афектираното подрачје и индикатори од интерес за СРЗ во итна и/или кризна состојба и катастрофа, како и подготовка на протокол за собирање податоци на локално ниво во соработка со надлежните институции. За спроведување на процената, мониторингот и евалуацијата одговорности преземаат Националниот координатор за репродуктивно здравје на Министерството за здравство, Институтот за јавно здравје на РМ и 10-те Центри за јавно здравје во соработка со сите надлежни локални институции коишто се дел од системот за координација и управување. Националниот координатор за репродуктивно здравје во рамки на своите надлежности има за задача:

- да соработува со Центрите за јавно здравје при собирање на демографските податоци потребни за следење на опсегот на услугите коишто се обезбедуваат и други индикатори за СРЗ поврзани со системот за пружање на услуги (материјали, ресурси) за потребите на кризното/ите подрачје/а;
- да ги анализира резултатите и подготвува редовни извештаи за состојбите на терен погодени од кризата;
- Раководното лице е во постојана комуникација и соработка со Интерсекторската комисија за подготовка за здравството за одговор при кризни состојби со која се анализираат СРЗ состојбите од кризните подрачја и се даваат препораки за надминување на идентификуваните недостатоци и слабости со цел да се овозможи поддршка и навремено планирање на ресурсите за спроведување на минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје;
- За прибирање на податоци и спроведување на мониторинг на минималниот пакет се користи Листата за Евиденција за минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје (Прилог 14 – Листа за евиденција), како основа којашто може да се надополнува/модифицира според потребите. Раководното лице податоците ги известува до Интерсекторската комисија на дневно/неделно/месечно во зависност од потребите и динамиката на итната и/или кризната состојба и катастрофата.

2.5. Лекови, опрема и потрошен материјал за спроведување на минималниот пакет за сексуално и репродуктивно здравје

Обезбедувањето на лекови, основна опрема и потрошен материјал за спроведување на минималниот пакет на здравствени услуги во кризни состојби е од голема важност. Националниот координатор за репродуктивно здравје треба да ги земе предвид можностите коишто се нудат од страна на агенциите на Обединетите Нации за набавка на материјали за репродуктивно здравје согласно потребите на државата и локалното население. Имено, Интерагенциската работна група за репродуктивно здравје има дизајнирано сет од алатки за репродуктивно здравје коишто овозможуваат да се спроведуваат приоритетните активности од минималниот пакет на услуги за репродуктивно здравје во кризни состојби. Фондот за население при Обединетите нации е одговорна агенција за дистрибуција на китовите за репродуктивно здравје. Во Прилог 15 – Китови (комплет) за репродуктивно здравје се дадени основните податоци за китовите, адреса за набавка и ресурсни материјали кои се од корист за подобро планирање и спроведување на минималниот пакет за сексуално и репродуктивно здравје во кризни состојби.

ПОГЛАВЈЕ III: ОПЕРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ЗА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СЕКТОР ЗА ОДГОВОР ПРИ ИТНИ И/ИЛИ КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Овој сегмент од Планот обезбедува информација за активностите кои треба да бидат превземени на оперативно ниво. Здравствениот систем функционира како дел од целокупниот одговор при итни и/или кризни состојби и катастрофи, со сопствени капацитети, ресурси и средства, како дел од Националниот план за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи и плановите за одговор на локалната самоуправа.

Специфичните функции и задачи се поделени во временски рамки:

- Активности во рок од 24 часа
- Активности во рок од 48 часа
- Активности во рок од 72 часа
- Активности во рок од 7 дена
- Активности до 30 дена и по завршување на итната, кризна состојба и катастрофата

Клучните активности коишто се однесуваат на спроведување на Оперативните процедури за координација и управување на здравствениот сектор за одговор при итни и/или кризни состојби и катастрофи (дадени подолу со табеларен приказ), се:

1. Иницирање на одговорот преку процена на ситуацијата

Започнува со користење на следните прашања, заради превземање на соодветни мерки и активности:

- Дали здравствениот сектор ќе биде инволвиран во одговорот, ако е да, тогаш на кој начин?
- Кои функции на здравствениот систем може да бидат загрозени?
- Кој географски регион/област може да биде загрозен? Што е во негова надлежност?
- Колку лица се загрозени, погодени, изложени, повредени или мртви?
- Кои се патеките на експозиција?
- Дали критичната инфраструктура ќе биде афектирана (пр. снабдувањето со електрична енергија, водата за пиење и водоводот воопшто, санитацијата, телекомуникациите, транспортот...)? Ако е, на кој начин?
- Дали здравствените и медицинските установи ќе бидат афектирани/погодени од катастрофата? Ако се да, на кој начин?
- Дали излезните патишта се отворени и пристапни?
- Како моменталните временски услови или временската прогноза влијае на ситуацијата?
- Како останатите агенции и организации се вклучени во одговорот на катастрофата?
- Кои активности се веќе превземени?
- Дали информацијата е разменета со лицата кои се први на терен, заради заштита на јавното здравје? Ако е, на кој начин и со кого?
- Дали здравствениот сектор има договори или воспоставени процедури за взаемно дејствување со другите инволвирани институции, организации?
- Дали е воспоставено командно место при катастрофата? Ако е, каде се наоѓа?
- Кој го води командното место?
- Дали е активиран локалниот или националниот оперативен центар за итни ситуации/195?

2. Развој на почетен одговор на здравствен сектор и воспоставување на План за акција

Воспоставувањето на План за акција, кој се предлага од страна на Координативното тело при МЗ врз основа на проценетата состојба и се доставува до Министерот за здравство во рок од 24-48 часа од настанување на итната, кризната состојба или катастрофата. Се определуваат сите одговорности и се запишуваат сите акции кои ќе се извршуваат и кои се завршени.

3. Учество на претставници од здравствениот сектор во Штабови на национално и локално ниво при итни настани, кризни состојби и катастрофи

Претставниците од здравствениот сектор треба да бидат именувани и да воспостават комуникации и одржуваат блиска координација со локалните и националниот Штаб и останатите оперативни компоненти.

4. Воспоставување на комуникации со клучните здравствени установи

Воспоставување комуникации со здравствените установи кои имаат улога во одговорот при итни и/или кризни состојби и катастрофи и одговорности и потврдување на нивните постапки и капацитети за поддршка (на пр. изолација на пациенти, деконтаминација и сл.). На пример:

- службите за итна медицинскапомош;
- болниците и клиниките;
- ургентни центри;
- трансфузиологија;
- лабораториите;
- форензика;
- психијатриско советување;
- приватни здравствени установи;
- останати.

5. Определување и распоред на ресурсите и средствата за да се постигнат целите на почетен одговор

Многу од целите не може да се постигнат веднаш за време на одговорот. Ефективна алокација и контрола на здравствените ресурси и средства ќе биде добро да бидат одржливи 24 часа за време траење на активностите и операциите при одговорот. Доколку има потреба се вклучуваат и дополнителни здравствени ресурси (студенти по медицина, пензионирани здравствени работници и др.).

6. Упатување на барањата за асистенција/помош и информирање

Како дел од одговорот на заедницата, потребно е да се обезбеди поврзување на барањата за асистенција и информирање од други агенции/министерства/организации и јавноста од една страна или пак директно од соодветен персонал внатре во Министерството за здравство или соодветна агенција и/или организација (ДЗС или ЦУК).

7. Комуникациски активности во врска со ризиците

Редовна комуникација со здравствените работници, медиумите, населението и сите институции вклучени во одговорот при итната, кризна состојба или катастрофа.

8. Подготвување на државата за асистенција / помош

Подготвување на државата и за пристигнување на асистенција/помош и интегрирање во веќе ангажираниот персонал, ресурси и средства во веќе воспоставената структура на одговор на национално ниво.

9. Активности по настанот/катастрофата

Анализа и евалуација на ефикасноста на спроведените активности и изготвување на извештај со предлог мерки кој што ќе биде доставен до сите релевантни чинители.

Подолу е даден детален приказ на:

- А. Општите оперативните процедури за постапување на здравствениот сектор при итни, кризни состојби и катастрофи,
- Б. Општите оперативните процедури за комуникација на здравствениот сектор при итни, кризни состојби и катастрофи,
- В. Стандардна оперативна процедура за јавно-здравствен одговор при поплава.

А. ОПШТИ ОПЕРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ЗА ПОСТАПУВАЊЕ НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СЕКТОР ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ	
Акција	Одговорна институција
Во рок од 24 часа	
Се закажува итен Состанок на национално координативно тело при МЗ за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи	МЗ
Координативното тело при МЗ воспоставува итна комуникација со останатите чинители од системот за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи	МЗ
Координативното тело при МЗ назначува и ангажира тимови за брза процена	МЗ
Координативното тело при МЗ назначува и ангажира тимови за брз одговор	МЗ
Се активираат болничките планови за одговор при кризни состојби во погодените региони	МЗ, Општи болници, Клинички болници, Специјални болници, Универзитетски клиники
Формирање на прифатни центри каде се врши тријажа на повредените и заболените при што се ангажираат (тимови, екипи, број на лица, единици, експерти и сл.).	МЗ во соработка со ДЗС, МВР и ЦКРМ
Организирање на пружање на прва медицинска помош на повредените и заболените при што се ангажираат (тимови на ИМП, екипи, број на лица, единици, експерти и сл.).	МЗ во соработка со ДЗС и ЦКРМ
Организирање и спроведување транспорт на повредени и заболени од зафатеното подрачје по сувоземен и воздушен пат при што се ангажираат (тимови, екипи, број на лица, единици, МТС и сл.).	МТВ во соработка со МЗ, ДЗС, МО-АРМ и МВР
Организирање згрижување на тешко повредените и заболените. Известување за оваа активност се доставува до ЦУК.	МЗ

Известување на јавноста од страна на МЗ, во соработка со координативното тело.	МЗ
Во рок од 48 часа	
Регионалните/локални координативни тела во координација на ЦЈЗ во мултисекторска соработка со релевантните институции и единици на локална самоуправа и во координација на Координативното тело при МЗ, прибираат информации од терен за моменталните случувања	ЦЈЗ, ЗД и општи и клинички болници во мултисекторска соработка со ДЗС и ЦУК, Црвен крст, единици на локална самоуправа
Координативното тело ги активира тимовите за брза проценка и одговор	ЦЈЗ, ЗД и општи и клинички болници во соработка со ДЗС ЦУК, Единици на локална самоуправа
Се формираат теренски болници за згрижување на повредените и заболените при што се ангажираат (тимови, екипи, број на лица, единици, експерти и сл.)	МЗ во соработка со МО-АРМ, ЦКРМ и ДЗС
МЗ во соработка со ЦКРМ, АСМ, МТСП, МОН, МО-АРМ, ДЗС и ЕЛС со ЈП организира пренамена на постојните објекти (сали, училишта, градинки и др.) во времени болници. Од МЗ се ангажираат медицински, МТСП ги става на располагање објектите спортски сали, одморалишта, домови и др. и ЕЛС обезбедува поддршка за подготовка на објектите и се ангажира за нивно оддржување.	МЗ во соработка со ЦКРМ, АСМ, МТСП, МОН, МО-АРМ, ЕЛС и ДЗС
Обезбедување здравствена заштита на евакуираните лица	МЗ
Организирање транспорт до просторот за идентификација, сместување и идентификација на загинатите.	МЗ/ДСЗИ/Институт за судска медицина во соработка со ДЗС, МО-АРМ, МВР и МТВ
Во рок од 72 часа	
Анализа и проценка на состојбата на терен и добивање на дополнителни информации од интерес за здравствена заштита на загрозеното население во зафатените подрачја.	МЗ/тимови за брза проценка
По направената анализа и проценка, Координативното тело на МЗ свикува итен состанок со учество на релевантни експерти во зависност од карактерот на итната и кризна состојба и катастрофа (пр. Комисија за заразни болести и сл.).	МЗ
Обезбедување на податоци за безбедноста на водата за пиење преку вонредни контроли. Известување за оваа активност се доставуваат до ЦУК секои 24-48 часа.	МЗ во соработка со ИЈЗРМ/ЦЈЗ и АХВ

Обезбедување континуирано снабдување на населението со безбедна вода за пиење. За таа цел се ангажираат (цистерни за вода за пиење, во шишиња и производство – пречистување со полската пречистителна станица за вода за пиење). Се определуваат локации за поделба на водата за пиење.	МЗ во соработка со МЗШВ, ЦКРМ, МЕ, МО-АРМ, ЕЛС со ЈП, ТППЕ и Државен инспекторат за животна средина
Спроведување активности за заштита на здравјето на населението од заразни болести (постојат и посебни протоколи за спроведување на МЗП).	МЗ во соработка со ИЈЗРМ, ЦЈЗ, ДСЗИ
Спроведување активности коишто се однесуваат на безбедноста и квалитетот на храната.	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и АХВ
Во рок од 7 дена	
Дефинирање на потребата од помош од невладини организации, меѓународни субјекти и приватен сектор, доставување на итно барање од страна на МЗ.	МЗ/ДЗС и Влада на Р. М.
Изготвување на оперативен план за преземање на мерки и активности во контекст на итната и кризната состојба и катастрофата, со назначени лица, институции и ресурси.	МЗ
Во следните 7 – 30 дена	
Редовни состаноци на координативното тело при МЗ	МЗ
Континуирано известување на јавноста од страна на МЗ во соработка со координативното тело и продолжување на спроведување на горенаведените активности, согласно потребите	МЗ
Континуирано следење над спроведувањето на мерките на терен	МЗ
Организирање и вршење психолошки третмани за поддршка на загрозените лица и сите тимови за одговор. За таа цел МЗ ангажира (тимови, доктори, др.)	МЗ во соработка со ЦКРМ и др. НВО
Иницирање на активности за санација и ревитализација на погодените подрачја, во контекст на здравствена заштита на населението	МЗ, ИЈЗРМ, ЦЈЗ, Локална самоуправа,
По завршување на итната, кризна состојба и катастрофа	
Анализа и евалуација на ефикасноста на спроведените активности и изготвување на извештај со предлог мерки кој што ќе биде доставен до сите релевантни чинители	МЗ
Континуирана проверка и ажурирање на Оперативните планови за подготовка и одговор на болниците при итни, кризни состојби и катастрофи	МЗ, општи и клинички болници, специјални болници Универзитетски клиника

Б. ОПШТИ ОПЕРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ЗА КОМУНИКАЦИЈА ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Акција	Одговорна институција
Во рок од 24 часа	
Се назначува тим за комуникација со јавноста	МЗ
Координативното тело за подготовка и одговор при итни / кризни состојби и катастрофи при МЗ, после извршената првична проценка на состојбата, подготвува информацијата за јавноста	МЗ, ИЈЗРМ, ЦЈЗ во соработка со ЦУК
Се свикува првата конференција за печат/или други форми за информирање на јавноста	МЗ
Во рок од 48 часа до прогласување на завршување на итната и кризната состојба и катастрофа	
Континуирано следење на состојбата, проценка на потребата на населението за информации	МЗ, ИЈЗРМ, ЦЈЗ во соработка со ЦУК
Анализа, обработка и евалуација на податоците и континуирано информирање, на дневна основа, со ажурирани податоци согласно потребите, во зависност од состојбата на терен	МЗ, национално координативно тело за кризни состојби при МЗ
По завршување на итната состојба	
Евалуација на спроведените активности и изготвување на извештај со предлог мерки кој што ќе биде доставен до сите релевантни чинители	Национално Координативно тело за итни, кризни состојби и катастрофи при МЗ

В. СТАНДАРДНА ОПЕРАТИВНА ПРОЦЕДУРА ЗА ЈАВНО - ЗДРАВСТВЕН ОДГОВОР ВО СЛУЧАЈ НА ПОПЛАВА

Акција	Одговорна институција
Во рок од 24 часа	
Се закажува итен Состанок на национално координативно тело при МЗ за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи	МЗ
Координативното тело при МЗ воспоставува итна комуникација со останатите чинители од системот за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи	МЗ
Координативното тело при МЗ назначува и ангажира тимови за брза проценка	МЗ
Координативното тело при МЗ назначува и ангажира тимови за брз одговор	МЗ

Се активираат болничките планови за одговор при кризни состојби во погодените региони	МЗ, општи и клинички болници, специјални болници, Универзитетски клиници
Формирање на прифатни центри каде се врши тријажа на повредените и заболените при што се ангажираат (тимови, екипи, број на лица, единици, експерти и сл.).	МЗ во соработка со ДЗС, МВР и ЦКРМ
Организирање на пружање на прва медицинска помош на повредените и заболените при што се ангажираат (тимови на ИМП, екипи, број на лица, единици, експерти и сл.)	МЗ во соработка со ДЗС и ЦКРМ
Организирање и спроведување транспорт на повредени и заболени од зафатеното подрачје по сувоземен и воздушен пат при што се ангажираат и (тимови, екипи, број на лица, единици, МТС и сл.)	МТВ во соработка со МЗ, ДЗС, МО-АРМ и МВР
Организирање и згрижување на тешко повредените и заболените. Известување за оваа активност се доставува до ЦУК	МЗ
Известување на јавноста од страна на МЗ, во соработка со координативното тело	МЗ
Се назначува портпарол за комуникација	МЗ
Се свикнува првата пресс – конференција	МЗ
Координативното тело за подготовка и одговор при итни / кризни состојби и катастрофи при МЗ ја подготвува информацијата за прес	МЗ во соработка со ЦУК, ДЗС и ЦУК
Во координација со Главниот Штаб при ЦУК и ДЗС, Управувачки комитет и Група за процена на Владата на Република Македонија од страна на Министерството за здравство да се информираат сите Центри за јавно здравје во координација со Институтот за јавно здравје на Република Македонија да ги превземат неопходните превентивни здравствени мерки и да направат проценка на санитарно-хигиенската и епидемиолошката состојба на афектираното подрачје по обилните дождови кои предизвикале излевање на речните корита	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ

На населението од поплавените подрачја, кои користат вода за пиење од локални водоводи, како и од индивидуални или јавни бунари, извори, кладенци, преку средствата за информирање, социјалните мрежи, преку локалните самоуправи и лично преку контакти им се препорачува, како превентивна мерка, водата за пиење да ја превриваат во времетраење од 10 мин.	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ, ЕЛС
Обезбедување безбедна вода за пиење	ЕЛС/ЈКП
Официјалните претставници од ЦЈЗ да го информираат локалното население преку јавните медиуми за актуелната состојба на терен, превземените мерки од страна на локалната самоуправа и ЦЈЗ, и да се вклучат во едукативни кампањи за превенција на болести	МЗ, ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Учество на состанокот на Главниот Штаб во ЦУК и во Главниот Штаб во ДЗС	МЗ, ЦУК, ДЗС
Во рок од 48 часа	
Заради превенција од појава на труења со храна потребно е да се зајакне личната и колективна хигиена со посебен нагласок на добро миеење на прехранбените производи (овошје и зеленчук од пластениците) со безбедна вода за пиење	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Здравствените Домови се задолжуваат да обезбедат 4-часовно присуство на лекар и медицинска сестра во период од 10-14 часот во местата најпогодени од поплавените подрачја, со цел пружање на здравствена помош на сите категории население, посебно на лица со хронични дегенеративни заболувања, лица над 65 години, бремени жени и мали деца	МЗ
Здравствената екипа да биде снабдена со неопходни медицински помагала и лекови за брза интервенција на терен. Транспортни средства ќе обезбедат Здравствените Домови	МЗ
Се задолжуваат ЦЈЗ редовно да ја следат состојбата на терен, да стапат во контакт со матичните лекари и редовно да го информираат ИЈЗРМ за евентуална појава за поголем број заболувања поврзани со поплавените подрачја, како и да праќаат редовни извештаи преку АЛЕРТ системот	ИЈЗРМ и ЦЈЗ
За состојбите со квалитетот на водата за пиење ЦЈЗ редовно на дневна основа да известуваат до ИЈЗРМ и МЗ	ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Да се подготват пригодни флаери со препораки за населението за превенција од заразни болести при појава на поплава. Нивната дистрибуција ќе ја вршат надлежните ЦЈЗ	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ

Барање за донација на таблети за дезинфекција на водата за пиење преку СЗО	МЗ
Во рок од 72 часа	
Состојбата на теренот континуирано ќе се следи (санитарно-хигиенската и епидемиолошката состојба на населението), сè до целосна нормализација на состојбата	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Во периодот што следи поради можното затоплување потребно е да се спроведе исушување на сите застоени води заради можноста од развој на анофелизам (појава на ларви на комарци – причинители на акутни заразни заболувања). До локалните самоуправи препорака во соработка со ЦЈЗ по повлекување на водата и исушување на почвата во дворните места, да се пристапи кон детално механичко (физичко) чистење со отстранување на 2-3 сантиметри од површината на почвата (тињата) поради фекална контаминација и да се спроведе дезинфекција, дезинсекција и дератизација (ДДД) од овластена јавна здравствена установа	МЗ, ИЈЗРМ, ЦЈЗ, ЕЛС, ДЗС, ЦУК и Државен инспекторат за животна средина
Да се спроведе дезинфекција во просториите на детските градинки, основните и средните училишта на ниво на регион, како и здравствените установи, како и да се дистрибуираат подготвените флаери за превенција од појава на заразни заболувања	ЦЈЗ
Дистрибуција на хигиенски пакети за одржување на лична хигиена	МЗ во соработка со СЗО, УНФПА, ЦКРМ
Во рок од 5 дена	
Состојбата на теренот континуирано ќе се следи (санитарно-хигиенската и епидемиолошката состојба на населението), сè до целосна нормализација на состојбата	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Спроведување на превентивни мерки за заштита на здравјето на вклучените работници на асанација на теренот – вонредна вакцино и серопротекција (здравствени работници, работници од ЈКП, лица од сите засегнати чинители кои работат на асанација на теренот)	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Прелиминарен Извештај за санитарно-хигиенската и епидемиолошката состојба на загрозеното население	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Во следните 7 – 30 дена	
Состојбата на теренот континуирано ќе се следи (санитарно-хигиенската и епидемиолошката состојба на населението), сè до целосна нормализација на состојбата	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ
Извештај за санитарно-хигиенската и епидемиолошката состојба на загрозеното население	МЗ во соработка со ИЈЗРМ и ЦЈЗ

Организирање и вршење психолошки третмани за поддршка на загрозените лица и сите тимови за одговор. За таа цел МЗ ангажира (тимови, доктори, др.)	МЗ во соработка со ЦКРМ и др. НВО
Иницирање на активности за санација и ревитализација на погодените подрачја, во контекст на здравствена заштита на населението	МЗ, ИЈЗРМ, ЦЈЗ, Локална самоуправа и Државен инспекторат за животна средина
По завршување на итната состојба	
Евалуација на спроведените активности и изготвување на извештај со предлог мерки кој што ќе биде доставен до сите релевантни чинители	МЗ
Спроведување на предлог мерките од спроведената евалуација	МЗ

ЛИСТА НА ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Состав на Национално Координативно тело при МЗ за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи

Прилог 2: Опис на работни задачи за членовите на Национално координативно тело при МЗ за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи

Прилог 3: Опис на работни задачи за национален координатор при итни, кризни состојби и катастрофи

Прилог 4: Опис на клучните системи за надзор и рано предупредување, со посебен осврт на здравствениот сектор

Прилог 5: Елементи за проценка на состојбата при итни, кризни состојби и катастрофи

Прилог 6: Експертска проценка на ризик од итните и кризните состојби и катастрофи во Република Македонија

Прилог 7: Мерки за превенција кај работници кои учествуваат во санација на штетите од поплавите

Прилог 8: Минимален Пакет на услуги за сексуално и репродуктивно здравје во кризни состојби

Прилог 9: Опис на работни задачи за национален координатор за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи

Прило 10: Опис за работна група за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи

Прилог 11: План за акција за СРЗ при итни и кризни состојби и катастрофи

Прилог 12: Протокол за мобилна амбуланта за СРЗ при итни и кризни состојби и катастрофи

Прилог 13: Меѓу-агенциски СОП за превенција на родово базирано насилство (РБН) во кризни состојби

Прилог 14: Листа за евиденција за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи

Прилог 15: Китови (комплет) за репродуктивно здравје

ПРИЛОГ 1: СОСТАВ НА НАЦИОНАЛНОТО КООРДИНАТИВНО ТЕЛО ПРИ МЗ ЗА ПОДГОТОВКА И ОДГОВОР ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Министерство за здравство

- Државен советник за здравствена заштита во Министерство за здравство
- Раководител на Сектор за примарна и превентивна здравствена заштита
- Раководител на Сектор за секундарна и терциерна здравствена заштита
- Назначено одговорно лице за сексуално и репродуктивно здравје
- Назначено лице од одделение за односи со јавноста

Институт за јавно здравје на Република Македонија

- Претставник од Сектор за здравствена екологија
- Претставник од Сектор за епидемиологија
- Претставник од одделение за вирусологија и микробиологија
- Назначено контакт лице за спроведување на МЗП
- Назначено одговорно лице за хемикалии од ИЈЗРМ
- Назначено одговорно лице за јонизирачко зрачење од ИЈЗРМ

Министерство за животна средина и просторно планирање

- Претставник

Државен инспекторат за животна средина

- Претставник

Центри за јавно здравје

- Претставник

Универзитетска Клиника за инфективни болести и фебрилни состојби

- Претставник

Агенција за лекови и медицински средства

- Претставник

Агенција за храна и ветеринарство

- Претставник

Дирекција за радијациона сигурност

- Претставник

Центар за управување со кризи

- Претставник

Дирекција за заштита и спасување

- Претставник

Итна медицинска помош

- Претставник

Црвен Крст на Република Македонија

- Претставник

По потреба ќе се повикуваат претставници од други релевантни национални и меѓународни институции (СЗО, УНФПА и други).

ПРИЛОГ 2: ОПИС НА РАБОТНИ ЗАДАЧИ ЗА ЧЛЕНОВИТЕ НА КООРДИНАТИВНО ТЕЛО ПРИ МЗ ЗА ПОДГОТОВКА И ОДГОВОР ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Вовед

Врз основа на член 55 од Законот за организација и работа на органите на државната управа (“Службен весник на Република Македонија”, бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11), Министерот за здравство донесува решение за формирање на Национално координативно тело за подготовка и одговор на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи.

Задача на работната група

Националното координативно тело за подготовка и одговор на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи претставува мулти-секторска група составена од членови на релевантни институции (ПРИЛОГ 1), со задача да:

- Да ги координира активностите за подготовка на здравствениот систем при справување со итни и кризни состојби и катастрофи, да врши надзор над спроведувањето на истите, и да предлага мерки за унапредување на подготвеноста на здравствениот систем за одговор при кризни состојби.

- Во услови на зафатеност на одредено подрачје со итни, кризни состојби и катастрофи да предложи и превземе активности во рамките на постоечките или посебни планови со цел обезбедување на непречено и континуирано обезбедување на здравствени услуги за погоденото население;

- Врши координација, ги следи состојбите и дава препораки за унапредување на подготвеноста и одговорот при итни, кризни состојби и катастрофи, подеднакво и во подготвителната фаза и во текот на итната состојба.

ФАЗА на ПОДГОТОВКА

Координација

Во фазата на подготовка на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи, работната група ја координира Министерството за здравство, односно Националниот Координатор за итни, кризни состојби и катастрофи. Согласно потребите, Министерството за здравство може да формира и посебно тело - Секретаријат за подготовка и спроведување на активности за планирање на здравствениот систем во услови на итна, кризна состојба или катастрофа.

Соработка со други органи и тела

Во зависност од потребите, работната група може да соработува и со Главниот Штаб при Центарот за управување со кризи, Управувачкиот Комитет при Владата на Република Македонија, како и други релевантни тела.

Состаноци

Членовите на работната група се состануваат најмалку 2 пати во годината по покана на Националниот Координатор за итни, кризни состојби и катастрофи кој го води подготвувањето на годишниот план за активности, и дава извештај за спроведување на истиот.

Финансирање и ресурси

Средствата потребни за подготовка при итни, кризни состојби и катастрофи се покриваат од редовните буџетски приходи на здравствените установи и Министерството за здравство. Во зависност од состојбата, согласно направена проценка, постојат механизми за обезбедување на средства од Програмата за јавно здравје при Министерството за здравство, како и од страна на Владата на Република Македонија.

Во одредени случаи, канцелариите на Обединетите нации, во рамките на своите програми, даваат поддршка во процесот на подготовка на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи.

Задачи на работната група

- Развива годишен акционен план за подготовка на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи,
- Го следи спроведувањето на годишниот акционен план, врши корекција и дава препораки за подобрување на механизмите за имплементација,
- Комуницира со сите релевантни министерства, институции и организации, државни и меѓународни, во зависност од активностите и потребите,
- Врши советодавна улога за измени на законите, политиките и регулативите во државата со цел подобрување на подготвеноста на здравствениот систем за справување со сексуалното и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи.

ФАЗА на ОДГОВОР

Координација

Во услови на зафатеност на одредено подрачје со итност, криза или катастрофа, Национално координативно тело при МЗ за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи ги координира активностите и постапува согласно Оперативните процедури од Планот за одговор на здравствениот сектор при итни, кризни состојби и катастрофи (Поглавје 3).

Соработка со други органи и тела

Координативното тело соработува со сите релевантни институции и организациите на локално ниво (во подрачјето зафатено со опасност, ризик, катастрофа или кризна состојба) при планирање и спроведување на активностите на терен, кои учествуваат во справувањето со кризата во зафатеното подрачје, согласно Оперативните процедури од Планот за одговор на здравствениот сектор при итни, кризни состојби и катастрофи.

Состаноци

Во услови на зафатеност на одредено подрачје со итност, криза или катастрофа се закажува итен Состанок на координативното тело при МЗ за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи, и се постапува согласно Оперативните процедури од Планот за одговор на здравствениот сектор при итни, кризни состојби и катастрофи. Динамиката на состаноците и комуникацијата на координативното тело се организираат во зависност од степенот на кризата. За секој од состаноците се подготвуваат записници кои се проследуваат до Министерот за здравство, Главниот Штаб при Центарот за управување со кризи и Управувачкиот Комитет при Владата на Република Македонија.

Финансирање и ресурси

Средствата потребни за одговор при итни, кризни состојби и катастрофи се покриваат од редовните буџетски приходи на здравствените установи и Министерството за здравство. Во зависност од состојбата, согласно направена проценка, постојат механизми за итно обезбедување на средства од Програмата за јавно здравје при Министерството за здравство, како и од страна на Владата на Република Македонија.

При прогласување на кризна состојба, постои законска можност за обезбедување на дополнителни средства со Одлука на Владата на РМ со цел да се обезбеди брз и адекватен одговор на итна и/или кризна состојба и катастрофа без да има негативно влијание врз нормалните буџетски трошоци.

Во одредени случаи, при прогласување на кризна состојба, Управувачкиот комитет при ЦУК доставува барање до Владата за донесување одлука за доставување барање за поддршка до претставникот на Обединети нации во Република Македонија, со цел за координиран пристап на канцелариите на Обединетите нации во остварување на помошта и механизмот за цивилна заштита при ЕУ.

Задачи на координативното тело

Координативното тело има за задача да ги координира активностите согласно Општите оперативни процедури за постапување на здравствениот сектор при итни, кризни состојби и катастрофи (Прилог 3 од Планот за подготовка и одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи), и специфично:

- Подготвува итен план на активности кои треба да се спроведат во подрачјето кое е зафатено со итни, кризни состојби и катастрофи,
- Назначува тимови за брза проценка и одговор на состојбата,
- Го следи спроведувањето на активностите за населението во подрачјето зафатено со итни, кризни состојби и катастрофи, и предлага соодветни мерки,
- Ги координира активностите за комуникација со јавноста при итни, кризни состојби и катастрофи,
- Ги координира активностите кои што се однесуваат на формирање и организација на територијални (привремени) здравствени установи,
- Дава препораки за подобрување на пристапот до здравствени услуги и за заштита на здравјето на населението до главните чинители во државата и локалните власти,
- Ги координира активностите за добивање донации и хуманитарна помош во форма на медицинска опрема и лекови, организира и управува со вакви донации и видови на помош,
- Ги следи и организира активностите за резервите на лекови, како и медицинска опрема и санитарски средства, снабдувањето со истите во итни, кризни состојби и катастрофи,
- Соработува со домашни и меѓународни организации со цел обезбедување на донации за полесно и посеопфатно спроведување на приоритетните активности,
- Анализа и евалуација на ефикасноста на спроведените активности и изготвување на извештај со предлог мерки кој што ќе биде доставен до сите релевантни чинители.

ПРИЛОГ 3: ОПИС НА РАБОТНИ ЗАДАЧИ ЗА НАЦИОНАЛЕН КООРДИНАТОР ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Вовед

Врз основа на член 55 од Законот за организација и работа на органите на државната управа (“Службен весник на Република Македонија”, бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11), Министерот за здравство донесува, решение за избор на Национален координатор во услови на итни, кризни состојби и катастрофи, со цел координација, спроведување и следење на активностите за подготовка и одговор на потребите на здравствениот систем.

Работни задачи

Координација, комуникација и соработка

- Управува со координативното тело за подготовка и одговор на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи;
- Ги свикнува состаноците на Координативното тело за подготовка и одговор на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи;
- Предлага годишен акционен план за подготовка на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи;
- Го следи спроведувањето на годишниот акционен план за подготовка на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи, врши корекција и дава извештај на Координативното тело при МЗ за подготовка и одговор при итни, кризни состојби и катастрофи;
- Ги следи континуираната проверка и ажурирање на Оперативните планови за подготовка и одговор на болниците и другите здравствени институции при итни, кризни состојби и катастрофи;
- Соработува со национални и локални здравствени и други институции и организации согласно потребите;
- Комуницира и се координира и со други органи и тела во системот со управување со итни и кризни состојби и катастрофи, односно Главниот Штаб при Центарот за управување со кризи и Главниот Штаб при ДЗС, Управувачкиот Комитет при Владата на Република Македонија и други релевантни тела;
- Комуницира и координира со меѓународни организации и донатори ангажирани при справување со итни и кризни состојби и катастрофи;
- Ги води подготовките на планови, стратегии, извештаи и изнаоѓа решенија за проблеми од интерес за подготовка и одговор на здравствениот систем при справување со итни, кризни состојби и катастрофи;
- Споделува извештаи и други материјали до националните и локалните власти во услови на итни и кризни состојби и катастрофи;
- Соработува со релевантни институции при собирање или проценка на основните демографски податоци во зафатеното кризно подрачје;
- Следи како се спроведуваат активностите во зафатеното кризно подрачје, согласно Општите оперативни процедури за постапување на здравствениот сектор при итни, кризни состојби и катастрофи (Прилог 3 од Планот за подготовка и одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи);
- Прави анализа на податоците и предлага ефективни мерки и активности;
- Одговорен е за иницирање на акции за постапување по планот и предлагање на мерки

до Министерот за здравство.

Познавање на законите, политиките и регулативи

- Ги познава и применува националните закони, политики и регулативи за управување во итни, кризни состојби и катастрофи;
- Ги познава упатствата и протоколите донесени од страна на Министерството за здравство кои што се однесуваат за услови на итни, кризни состојби и катастрофи;
- Го познава законот и начелата за заштита на личните податоци и потпишува Изјава за доверливост со кое го штити правото на лични податоци.

Професија и квалификации

- Високо образование и пост-дипломски студии во областа на здравство, јавно здравје, социјалните науки или други сродни области;
- Минимум 5 години професионално искуство во здравствената заштита во услови на кризи и вонредни состојби;
- Минимум 5 години искуство во работење во подготовка и одговор на здравствениот систем на кризи и вонредни состојби;
- Поседува вештини за организација, подготовка на извештаи и анализа на податоци, како и искуство во работа со државни и локални институции и организации;
- Искуство во соработка со меѓународни организации;
- Стекнати знаења и обуки од областа подготовка и одговор на здравството при кризи состојби;
- Солидно познавање на англискиот јазик.

ПРИЛОГ 4: ОПИС НА КЛУЧНИТЕ СИСТЕМИ ЗА НАДЗОР И РАНО ПРЕДУПРЕДУВАЊЕ ВО ЗДРАВСТВЕНИОТ СЕКТОР

Системи за надзор и рано предупредување при заразни болести

Обврска на секој лекар (согласно ЗЗНЗБ – Сл. в. 66/04) е (задолжително) веднаш (во моментот на преглед, а најдоцна во рок од 24 часа, со индивидуална пријавна картичка, а во одредени случаи и по телефон, да пријави инфективна болест, односно сомнение за ИБ до ЦЈЗ (т.е. ПЕ/ЦЈЗ). Сомнение за инфективна болест (ИБ) поставуваат сите лекари од мрежата на здравствениот систем на РМ, како и лекарите од сите специјалности од клиничката медицина.

Микробиолошка потврда на ИБ се врши во: лаборатории кои за сите клиници/болници на територијата на РМ се лоцирани во ЦЈЗ, како и во Институтот за микробиологија и паразитологија во Скопје, ИЈЗРМ и УКИБФС - Скопје.

Согласно Законот за заштита на населението во Р. Македонија од заразни болести постои и функционира двоен систем на пријавување на инфективни заболувања, и тоа:

- индивидуално пријавување на заразна болест преку индивидуална пријавна картичка/ со список/листа/сет од 48 болести. Пријавувањето со индивидуални пријавни картички се врши веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа.
- АЛЕРТ систем т.е. пријавување согласно синдромски дефинирани состојби, а со групни картички, еднаш неделно.

При појава на два или повеќе (кластер) поврзани случаи, на заболени лица со иста или слична клиничка презентација, невообичаена тешка форма на болест со нејасен и непредвидлив тек и еволуција, или појава на болест од посебен интерес, покрај пополнувањето на индивидуалната пријавна картичка, матичниот лекар (како и инфектолог или друг лекар кој

прв поставува сомнение за наведената појава) задолжително веднаш телефонски (24/7/365) го известува надлежниот ЦЈЗ (т.е. ПЕ/ЦЈЗ). Вертикалата на известување од ЦЈЗ (т.е. ПЕ/ЦЈЗ) продолжува кон ИЈЗРМ и МЗ, ДСЗИ.

Во случај на зоонози, ЦЈЗ (т.е. ПЕ/ЦЈЗ; воспоставена пракса) ги известуваат и ветеринарните служби на својата територија.

Оперативен план за постапување при појава на пандемиски грип - Изготвен и одобрен е Оперативен план за постапување при појава на пандемиски грип во РМ заедно со Акционен план на мерки и препораки за спроведување на активности поврзани со пандемиски грип 2013/2014 година. Согласно овој план навремено се проценуваат ризиците од појава на грип и се планираат решенија, мерки и активности, согласно фазите што ги предвидува Оперативниот план.

Системи за надзор и рано предупредување поврзани со настани од интерес на Меѓународниот здравствен правилник (МЗП)

Со стапувањето на сила на Меѓународниот здравствен правилник од 15 јуни 2007 година, Институтот за јавно здравје на Република Македонија е контакт-точка надлежна за известување при појава на вонредни јавно-здравствени настани од меѓународно значење (односно со можност на ширење во соседните држави и пошироко), и е во постојана комуникација со СЗО од една страна, а од друга страна со ЈЗУ Центрите за јавно здравје во РМ (10 регионални во Скопје, Куманово, Штип, Кочани, Велес, Струмица, Прилеп, Битола, Охрид и Тетово).

Во согласност со МЗП определена е точка на влез по воздушен пат – Аеродром „Александар Велики“, Скопје и по сувоземен пат – граничен премин Богородица, Гевгелија.

Од страна на Министерството за здравство усвоени се протоколи за:

- а) Постапување и известување при јавно-здравствен вонреден и/или итен настан од меѓународно значење со биолошки ризик;
- б) Постапување и известување при јавно-здравствен вонреден и/или итен настан од меѓународно значење кој вклучува инциденти со хемиски и опасни материји;
- в) Постапување и известување при јавно-здравствен вонреден и/или итен настан од меѓународно значење кој вклучува инциденти со радијациони опасни материји;

Системи за надзор и рано предупредување при студени бранови

Подготвен и усвоен е Акционен план за превенција на штетни ефекти по здравјето на населението од студени бранови. Во истиот е точно прецизирано кои се ризиците за рано предупредување по фази и активности за постапување по зацртаните фази.⁹

Системи за надзор и рано предупредување при топлотни бранови

Подготвен и усвоен е Акциски план за превенција на штетни ефекти по здравјето на населението од топлотни бранови. Во истиот е точно прецизирано кои се ризиците за рано предупредување по фази и активности за постапување по зацртаните фази.¹⁰

9. <http://www.studenibranovi.mk/>

10. <http://www.toplotnibranovi.mk/>

ПРИЛОГ 5: ЕЛЕМЕНТИ ЗА БРЗА ПРОЦЕНА НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ ПОТРЕБИ ПРИ ИТНИ, КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

1. Вовед (кратка информација за итната, кризна состојба и катастрофи)

- Дефинирање на погодени области
- Оштетувања на инфраструктурата
- Број на погоденото население и демографски карактеристики
- Ранливи групи на население

2. Прашања поврзани со животната средина и јавното здравје

2.1 Сместувачки капацитети (моментална состојба, преземени мерки на локално ниво, клучни препораки)

2.2 Вода (моментална состојба, преземени мерки на локално ниво, клучни препораки)

- Достапност на безбедна вода за пиење
- Редовни контроли на водата за пиење во погодениот регион

2.3 Хигиена и санитарни услови (моментална состојба, преземени мерки на локално ниво, клучни препораки)

- Систем за отстранување на отпадната вода
- Депонирање на цврстиот отпад
- Дезинфекција, дезинсекција и дератизација (ДДД)
- Лична и колективна хигиена

2.4 Храна (моментална состојба, преземени мерки на локално ниво, клучни препораки)

2.5 Хемиска опасност (моментална состојба, преземени мерки на локално ниво, клучни препораки)

2.6 Други опасности (моментална состојба, преземени мерки на локално ниво, клучни препораки)

3. Основна здравствена заштита и епидемиолошки надзор

- Морталитет
- Морбидитет
- Основна здравствена заштита (достапност на персонал и услови за давање здравствена заштита)
- Епидемиолошки надзор (моментална состојба, преземени мерки на локално ниво, клучни препораки)

4. Мерки за подигнување на свесноста на населението за состојбата

5. Резиме на препораките и неопходни акции

- Резиме на препораките за итна/краткорочна акција (следните 1-30 дена)
- Резиме на препораките за средни/долгорочни активности

ПРИЛОГ 6: ЕКСПЕРТСКА ПРОЦЕНА НА РИЗИК ОД ИТНИТЕ И КРИЗНИТЕ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Топлотни бранови (шумски пожари)
 - Мб (в), Мт(н) (в=висок ризик, н=низок ризик)
 - Економски загуби (редукција на шумскиот фонд, оштетување на инфраструктура, на добра)
2. Пандемиска инфлуенца
 - Мб (мв), Мт (мв) (мв=многу висок ризик)
3. Поплави
 - Мб (н), Мт(н) (н=низок ризик)
 - Економски загуби(земјоделство,оштетување на инфраструктура, на добра)
4. Земјотрес
 - Мб (в), Мт (в) (в = висок ризик, в = висок ризик)
 - Економски оштетувања на инфраструктурата (раселување на бездомници и др.)
5. Хемиски инциденти
 - i. а) Индустриски
 - Мб (в), Мт (н) (в=висок ризик, н=низок ризик)
 - i. б) Транспорт
 - Мб (н), Мт (н) (н = низок ризик, н = низок ризик)
6. Свлечишта – лизгање на земјиштето
 - Мб (н), Мт (н) (н=низок ризик, н=низок ризик)
 - Економски загуби (оштетување на инфраструктура, на добра)
7. Воена состојба – (граѓанска војна и/или војна)
 - Мб (мб), Мт (в) (мв = многу висок ризик, в = висок ризик)
 - Економски загуби (оштетување на инфраструктура, раселување на бездомници)

Легенда: Мб = Морбидитет, Мт = Морталитет

ПРИЛОГ 7: МЕРКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА КАЈ РАБОТНИЦИ КОИ УЧЕСТВУВААТ ВО САНАЦИЈА НА ШТЕТИТЕ ОД ПОПЛАВИТЕ

Работниците кои се вклучени во различни работни активности при санација и расчистување на последиците од поплавите може да бидат изложени на различни штетности и опасности во текот на работата. Работниците и доброволците кои учествуваат во овие активности треба да бидат соодветно информирани за можните ризици на кои се изложени, како и за соодветните мерки за безбедно работење и заштита при работа.

Здравствен ефект	Препораки и совети
Ризик по живот	До сите инволвирани субјекти треба да бидат доставени информации и предупредувања за ризик од давање и смрт од повреди или труење со јаглерод моноксид. При употреба на моторни возила, да се избегнува возење во вода со непозната длабочина и да бидат снабдени со појаси за спасување. При работа во вода да се носат стандардни и тестирани лични спасувачки елечи кога работат во и близу до вода.

<p>Повреди</p>	<p>Повреди и несреќи треба да се превенираат со внимателен контакт со брза истечна вода, со непозната длабочина, или вода која содржи скриени опасности и остри предмети. Лични заштитни средства треба задолжително да се користат за време на контактот со вода од поплавата. Луѓето што работат во поплавените подрачја, треба да користат заштитни капи и заштитни наочари, водоотпорни ракавици и чизми, како и заштита од бучавата (носење антифони) во зависност од машините и алатките кои се користат. За време на чистење, работниците треба да носат гумени чизми, гумени ракавици, наочари или поради прскање од кал да се заштитат со заштитни кеџели и маски на лицето. После контакт со контаминирана вода, работниците треба да се избањаат и да се пресоблечат во чиста облека и обувки.</p>
<p>Отстранување на дрвја и урнатини</p>	<p>При појава на поплава, урнатините и паднатите дрвја може да ги попречат равните патишта и да ги оштетат електричните водови. Како и кај опасностите од електричната струја, при отстранувањето на дрвјата и чистењето на урнатините постои опасност од: електричен удар поради контактот со паднатите електрични водови или дрвјата кои се во контакт со некој електричен вод; пад од височина или удар или згмечување при паѓање на некое дрво или некој негов дел. При тоа, постои опасност и од повреда со опремата која се употребува, како што се моторните пили или другите машини за сечење.</p> <p>Личните заштитни средства, како што се: ракавиците, заштитните панталони и чевли, заштитните очила, средствата за заштита од паѓање од височина и штитниците за ушите и главата мора да се употребуваат при користење на моторните пили и машините за сечење на паднатите дрвја.</p> <p>На местото на настанот треба да се употребува само онаа опрема на струја која е конструирана за употреба во надворешна средина и за работа во услови на вода и влага. Сите моторни пили, машини за сечење дрвја и другите алатки треба соодветно да се употребуваат и според препорачаната намена. Целата опрема треба соодветно да се одржува и истата треба да биде во правилна функционална состојба. Важно е и тоа што опремата треба да има адекватни штитници, контролни уреди и други безбедносни механизми, поставени од страна на самиот производител, за спречување на евентуалните повреди при работа.</p>
<p>Рани</p>	<p>Работници кои имаат рани на кожата, треба да избегнуваат контакт со вода од поплавата и да ги држат раните чисти и покриени со водоотпорни фластери. Веднаш треба да се побара медицински совет и при најмал знак за инфекција, бидејќи тогаш треба веднаш да се дадат антибиотици, за да се избегне септички шок.</p>

<p>Инфекции</p>	<p>При контакт со контаминирана вода треба да се применат специфични мерки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Што побрзо, по можност, да се напушти ризичното поплавено подрачје - Да се пие само флаширана вода - Рацете да се мијат со сапун адекватно после чистењето или некоја друга работна активност врзана за контакт со контаминирана вода - Да се носат соодветни лични заштитни средства - Да се внимателно дезинфицираат сите предмети кои биле во контакт со вода - Да се измие сета контаминирана облека посебно, да се изврие со врела вода и детергент - Работниците треба веднаш да побараат медицинска помош и да се јават на својот матичен лекар, доколку во текот на 10 дена по контактот со контаминирана вода или предмети, се јават симптомите на дијареа, повраќање, грчеви, треска или абдоминални болки.
<p>Опасност од електричен удар</p>	<p>Работниците треба да очекуваат дека во близина на зоната на поплавата можна е појава на стоечка вода. Доколку водата се наоѓа во близина на електрична опрема или струјно коло, потребно е веднаш да се исклучи напојувањето од главниот прекинувач или од осигурувачите на командната табла. Во такви случаи, пред да биде исклучено напојувањето, не смее да се влегува во поплавените подрачја. Исто така, никогаш не смее да се допира електричната опрема доколку подлогата е влажна. Работниците мора да знаат дека не смеат да се приближуваат до соборените или оштетените електрични водови. При тоа, тие мора да го пријават инцидентот кај одговорните институции. Поправката на оштетените електрични водови мора да ја изведуваат соодветно обучени работници од овластена компанија. Обучените работници мора прво да извршат идентификација и процена на опасностите и ризиците поради минимизирање на можностите за влошување на актуелната ситуација. Идеално решение би било кога оштетените водови би се испразниле од електричната струја, но тоа не е секогаш можно. При изведувањето на работните задачи на поправка на соборените или оштетените електрични водови, обучените работници мора да носат соодветни лични заштитни средства и да ги следат практиките на безбедна работа.</p>

<p>Хипотермија</p>	<p>Стоењето или работењето во вода која е постудена од 24°C може да ја намали телесната температура побрзо отколку што таа може да биде надоместена, резултирајќи со појава на хипотермија (ладење). Симптомите на хипотермија вклучуваат неконтролирано тресење, забавен говор, пропусти во меморијата, често сопнување, поспаност и исцрпеност. Работниците треба да одберат соодветна облека за студени, влажни и ветровити временски услови. Ова треба да вклучува сува облека, долна облека која ќе го спречи контактот на водата со кожата (полипропилен), слоевата облека за прилагодување кон промените на надворешната температура, како и носење на капа и ракавици. Потребни се чести кратки паузи во топли и суви засолништа за да се овозможи загревање на телото. Се препорачува работа во тек на најтоплиот дел од денот, но и избегнување на исцрпеноста или заморот бидејќи енергијата е потребна за одржување на топлината на мускулите. Исто така, се препорачува тимскиот систем на работа (работа во парови), како и пиење на топли и слатки напитки (вода со шеќер, спортски енергетски пијалоци). Неопходно е избегнување на пијалоци што содржат кофеин (кафе, чај, топло чоколадо) или алкохол, а треба да се конзумираат топли и високо-калорични оброци како што се на пр. топли тестенини.</p>
<p>Глодари, инсекти и други животни</p>	<p>За заштита од каснување и убоди од инсекти треба да се носи соодветна облека и да се употребуваат средства против инсекти (репеленти), а каснувањата и убодите да се третираат површински со производи што ја олеснуваат болката и спречуваат настанување на инфекција или алергија.</p> <p>Мртвите или живите животни може да пренесуваат многу заразни болести (содоку-треска која ја пренесуваат стаорци, беснило и др.). За да се спречат, потребно е избегнување на контакт со диви животни или животни скитници, избегнување на контакт со стаорци или објекти контаминирани од нив, а ако тоа не е можно, неопходно е носење на заштитни ракавици и редовно миеење на рацете. Мртвите животни треба да се отстранат соодветно (да се користат ракавици и да се стават во оделни пластични кеси), а лицето што е каснато/изгребано треба што побрзо да добие медицински третман. Здравствените установи треба да обезбедат доволно лекови и медицински материјал за овие специфични здравствени проблеми кои може да се јават за време и по поплавите.</p>

Заразни болести	<p>Во услови на појава на поплави може да се препорача вакцинација за хепатит А на работниците кои одат на терен, особено тие кои се изложени на застоена вода. Во зависност од епидемиолошката состојба со хепатит А во заедницата и изводливоста на вакцинацијата (кадар, време, финансиски ресурси и др.), како алтернатива се препорачува реализација на здравствено-едукативни активности, како за општата популација, така и за вклучените работници, и подобрена санитација на теренот. Вакцинацијата за хепатит Б се исто така препорачува за работниците кои помагаат при справувањето со поплавата, додека вакцинацијата за тетанус се препорачува за сите работници кои имале повреда на терен. Пост експозициска профилакса се препорачува за рабиес (беснило).</p>
Хемиски и биолошки агенси	<p>Втечениот нафтен гас (LPG) и подземните резервоари, заедно со другите контејнери, може да бидат оштетени и нивната содржина да се излее низводно, предизвикувајќи голема опасност. Водата од поплавите може да содржи и биолошки штетности како резултат на директна контаминација од нетретираната сурова отпадна вода, мртвите животни, храната во распад и т.н.</p> <p>Избегнувањето на контактот, добрите хигиенски навики, здравствениот надзор и отстранувањето на храната која дошла во контакт со водите од поплавите се важни мерки за контрола.</p>
Јаглерод моноксид	<p>Сите генератори, пумпи и машини за миеење под млаз, кои работат со погон на бензин или дизел гориво, ослободуваат јаглерод моноксид, смртоносен гас без мирис. Овие уреди мора да се употребуваат во надворешна средина, а никогаш во затворен простор.</p>
Мувли	<p>Мувлите може да се препознаат според нивниот изглед или мирис. Тие може да изгледаат како обоени волнени подлоги или може да создаваат непријатен мемлив мирис на застарено или земја. Експозицијата на мувлите може да предизвика кивавица, течење или затнатост на носот, иритација на очите, кашлица, како и влошување на постоечките астма или дерматит (екцем). Индивидуите со алергии, астма, синусит или друга респираторна болест, како и лицата со ослабен имун систем имаат најголем ризик за појава на здравствени ефекти при експозиција на мувлите.</p> <p>Во овие случаи, потребно е да се идентификуваат и коригираат проблемите со влагата. Работните простории треба добро да се вентилираат. Неопходно е користење на лични заштитни средства за рацете, очите и респираторниот систем, а се препорачува респиратор од типот AN-95. Потребно е отстранување на материјалите оштетени од мувлата во пластични ќеси, чистење на влажните предмети и површини со детергент и вода, дезинфекција на чистите површини со ¼ до 1½ чашка од средствата за белење во домаќинствата во 4 литри вода. Строго се забранува мешање на средството за белење со останатите производи за чистење што содржат амонијак.</p>

Подготвил: Експертскиот тим на СЗО Колаборативен центар за медицина на трудот, Институт за медицина на трудот на РМ, Скопје

ПРИЛОГ БР. 8: МИНИМАЛЕН ПАКЕТ НА УСЛУГИ ЗА РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ВО ИТНИ И КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Компонента на Репродуктивно здравје	Приоритетни услуги на Репродуктивно здравје	Сеопфатни услуги за Репродуктивно здравје
РОДОВО-БАЗИРАНО НАСИЛСТВО	<ul style="list-style-type: none"> - Координирајте ги активностите меѓу секторите за здравство, социјална заштита и други релевантни сектори со цел превенција од сексуално насилство - Обезбедете медицинска грижа за жртвите од сексуално насилство и силување - Обезбедете обучен кадар за задолжително пријавување и обезбедување докажен материјал при сексуално насилство 	<ul style="list-style-type: none"> - Проширете ги услугите за медицинска, психосоцијална и правна помош за жртвите - Спречете (и вклучете услуги за превенција на) други форми на родово-базирано насилство, вклучувајќи и домашно насилство, емоционално, физичко и економско - Обезбедете едукација на населението - Вклучете ги мажите и момчињата во активностите за родово-базирано насилство
ГРИЖА ЗА МАЈКИ И НОВОРОДЕНЧИЊА	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбедете достапност на услуги за итна акушерска грижа и грижа за новороденчиња - Воспоставете 24/7 систем за препраќање на итни случаи за акушерство - Обезбедете сет од чисти китови за породување на жени кои се во одмината бременост 	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбедете услуги за антенатална заштита - Обезбедете услуги за постнатална заштита - Обучете персонал (медицински сестри, акушерки, доктори) за пружање на итна акушерска грижа и грижа на новороденчиња - Зголемете го пристапот до базична и сеопфатна итна акушерска грижа и грижа на новороденчиња
СЕКСУАЛНО ПРЕНОСЛИВИ ИНФЕКЦИИ (СПИ), ВКЛУЧУВАЈЌИ ХИВ ПРЕВЕНЦИЈА И ТРЕТМАН	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбедете мерки за безбедност на крвта при трансфузија - Наложете почитување на стандардите за претпазливост во работа со крв и крвни продукти - Обезбедете бесплатни кондоми - Обезбедете синдромски пристап за лекувањето на СПИ 	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбедете сеопфатни услуги за превенција и третман од СПИ, вклучувајќи систем за следење на партнерите и СПИ надзор - Соработувајте со разни организации за воспоставување сеопфатен пакет на услуги за ХИВ - Обезбедете третман, грижа и поддршка на лица кои живеат со ХИВ - Работете на подигање на свеста за превенција, третман и поддршка за СПИ, вклучувајќи и за ХИВ - Обезбедете едукација на населението
СЕМЕЈНО ПЛАНИРАЊЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбедете контрацептивни методи, вклучувајќи кондоми, орална контрацепција, спирали и итна контрацепција 	<ul style="list-style-type: none"> - Планирање и набавка на контрацептивни методи - Обезбедете обука за здравствен персонал - Воспоставете план за сеопфатна програма за семејно планирање - Обезбедете едукација на населението

Шематскиот приказ на МОПУ е достапен наследните линкови: <http://zdravstvo.gov.mk/akcioni-planovi/> и <http://iph.mk/multimedija/broshuri-i-flaeri/>

ПРИЛОГ 9: ОПИС НА РАБОТНИ ЗАДАЧИ ЗА НАЦИОНАЛЕН КООРДИНАТОР ЗА СЕКСУАЛНО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ПРИ ИТНИ И КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Вовед

Врз основа на член 55 од Законот за организација и работа на органите на државната управа (“Службен весник на Република Македонија”, бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11), Министерот за здравство донесува, решение за избор на Национален координатор Одговорно лице за Сексуално и репродуктивно здравје во услови на кризи и вонредни состојби со цел координација, спроведување и следење на активностите за подготовка и одговор на потребите поврзани со сексуалното и репродуктивно здравје

Работни задачи

Координација, комуникација и соработка

- Управува со Работната група за подготовка и одговор на здравствениот систем кон потребите од сексуално и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи;
- Соработува со интер-секторската комисија за подготовка на план за одговор на здравствениот систем при справување со итни и кризни состојби и катастрофи и други национални и локални здравствени институции и организации согласно потребите;
- Комуницира и се координира и со други органи и тела во системот со управување со итни и кризни состојби и катастрофи, односно Главниот Штаб при Центарот за управување со кризи, Управувачкиот Комитет при Владата на Република Македонија и други релевантни тела;
- Комуницира и координира со меѓународни организации и донатори ангажирани во областа сексуално и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи;
- Организира редовни состаноци на Работната група за подготовка и одговор на здравствениот систем кон потребите од сексуално и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи;
- Води подготовка на планови, стратегии, извештаи и изнаоѓа решенија за проблеми од интерес за сексуалното и репродуктивно здравје;
- Организира обезбедување на лекови, медицински материјал, опрема и други материјали (пр. хигиенски пакети) потребни за спроведување на активностите и услугите за сексуално и репродуктивно здравје во подрачјето зафатено со итни и кризни состојби и катастрофи;
- Номинира локален координатор за сексуално и репродуктивно здравје во услови на итни и кризни состојби и катастрофи од зафатеното подрачје и тесно соработува во планирањето, спроведувањето и следењето на активностите на терен;
- Споделува извештаи и други материјали до националните и локалните власти од значење за сексуалното и репродуктивно здравје во услови на итни и кризни состојби и катастрофи.

Собирање на податоци

- Соработува со локалниот координатор или други релевантни институции при собирање или проценка на основните демографски податоци во зафатеното кризно

подрачје од интерес за сексуалното и репродуктивно здравје, односно:

- Вкупно население
- Број на жени во репродуктивен период (15 до 49 години)
- Сексуално активни мажи (се проценува на 20% од населението)
- Девојки на возраст до 18 години
- Број на бремени жени (се проценува на 4% од населението)
- Смртност кај мајки и новороденчиња

- Следи како се спроведуваат активностите и услугите во зафатеното кризно подрачје согласно Листата за евиденција за минимален пакет за сексуално и репродуктивно здравје во услови на итни и кризни состојби и катастрофи која ја пополнува локалниот координатор;

- Прави анализа на податоците од Листата за евиденција за минимален пакет за сексуално и репродуктивно здравје во услови на криза и предлага ефективни мерки и активности.

Познавање на законите, политиките и регулативи

- Ги познава и применува националните закони, политиките и регулативи за управување во итни и кризни состојби и катастрофи;

- Ги познава упатствата и протоколите донесени од страна на Министерството за здравство од интерес за сексуалното и репродуктивно здравје, вклучувајќи ги и стандардните оперативни процедури за сексуално и родово-базирано насилство во услови на кризи и вонредни состојби;

- Предложува промени на закони, политики и регулативи кои го попречуваат пристапот до услуги и права за сексуално и репродуктивно здравје во услови на итни и кризни состојби и катастрофи;

- Го познава законот и начелата за заштита на личните податоци и потпишува Изјава за доверливост со кое го штити правото на лични податоци;

Професија и квалификации

- Високо образование и/или пост-дипломски студии во областа на здравство, јавно здравје, социјалните науки или други сродни области;

- Минимум 3 години професионално искуство во здравствената заштита во услови на кризи и вонредни состојби;

- Минимум 3 години искуство во работење од областа на СРЗ;

- Родово сензитивна личност и со вештини за работа со ранливи групи на граѓани;

- Поседува вештини за организација, подготовка на извештаи и анализа на податоци, како и искуство во работа со државни и локални институции и организации;

- Искуство во соработка со меѓународни организации;

- Стектати знаења и обуки од областа СРЗ, вклучувајќи и услови на кризи;

- Солидно познавање на англискиот јазик.

ПРИЛОГ 10: ОПИС НА РАБОТНИ ЗАДАЧИ ЗА ЧЛЕНОВИТЕ НА РАБОТНАТА ГРУПА ЗА ПОДГОТОВКА И ОДГОВОР НА ЗДРАВСТВЕНИОТ СИСТЕМ КОН ПОТРЕБИТЕ ОД СЕКСУАЛНО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ПРИ СПРАВУВАЊЕ СО ИТНИ И КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Вовед

Врз основа на член 55 од Законот за организација и работа на органите на државната управа (“Службен весник на Република Македонија”, бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11), Министерот за здравство донесува решение за формирање на Работна група за подготовка и одговор на здравствениот систем кон потребите од сексуално и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи

Задача на работната група

Работната група за подготовка и одговор на здравствениот систем кон потребите од сексуално и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи претставува мулти-секторска група составена од членови на Министерството за здравство, Институтот за јавно здравје на Република Македонија и други релевантни здравствени институции и организации, како Министерство за внатрешни работи, Министерство за труд и социјална политика, Центарот за управување со кризи, Дирекцијата за заштита и спасување, Црвениот Крст на Република Македонија, агенции на Обединетите Нации и граѓански здруженија. Работната група има задача да:

- Го подготви здравствениот систем да одговори на потребите од сексуалното и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи;
- Во услови на зафатеност на одредено подрачје со итни и кризни состојби и катастрофи да предложи и превземе активности во посебен или постоечки план со кои услугите за сексуално и репродуктивно здравје ќе им бидат достапни на засегнатото население;
- Врши координација, ги следи состојбите и дава препораки за унапредување на сексуалното и репродуктивното здравје подеднакво и во подготвителната фаза и во текот на кризата

ФАЗА на ПОДГОТОВКА

Координација

Во фазата на подготовка на здравствениот систем за сексуалното и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи, работната група ја координира Министерството за здравство, односно Националниот Координатор за репродуктивно здравје. Согласно потребите, Министерството за здравство може да формира и посебно тело - Секретаријат за подготовка и спроведување на активности за планирање на здравствениот систем за справување со сексуалното и репродуктивно здравје во услови на ризик, опасност, катастрофа, кризна или вонредна состојба.

Соработка со други органи и тела

Работната група при вршење на должностите соработува со интер-секторската комисија за подготовка на план за одговор на здравствениот систем при справување со итни и кризни состојби и катастрофи. Во зависност од потребите, работната група може да соработува и со Главниот Штаб при Центарот за управување со кризи, Управувачкиот Комитет при Владата на

Република Македонија, како и други релевантни тела.

Состаноци

Членовите на работната група се состануваат најмалку 2 пати во годината по покана на Националниот Координатор за репродуктивно здравје. Националниот Координатор за Репродуктивно Здравје го води подготвувањето на годишниот акциски план и извештај за спроведување на истиот.

Финансирање и Ресурси

Работата и активностите на групата за подготовка и одговор на здравствениот систем кон потребите од сексуално и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи се финансира од буџетот на Министерството за здравство во рамки на Одделот за кризи и донации како и од други средства кои произлегуваат од надворешни домашни или меѓународни донации.

Задачи на работната група

- Развива годишен акционен план за подготовка на здравствениот систем за сексуално и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи,
- Го следи спроведувањето на годишниот акционен план, врши корекција и дава препораки за подобрување на механизмите за имплементација,
- Комуницира со сите релевантни министерства, институции и организации, државни и меѓународни, во зависност од активностите и потребите,
- Врши советодавна улога за измени на законите, политиките и регулативите во државата со цел подобрување на подготвеноста на здравствениот систем за справување со сексуалното и репродуктивно здравје при справување со итни и кризни состојби и катастрофи.

ФАЗА на ОДГОВОР

Координација

Во услови на зафатеност на одредено подрачје со ризик, опасност, катастрофа или е прогласена кризна состојба, Националниот координатор за Репродуктивно здравје ја презема функцијата на Одговорно Лице за Сексуално и репродуктивно здравје во услови на кризи или вонредни состојби. Одговорно Лице номинира и локален координатор од зафатеното подрачје со кое заедно соработува во планирање, спроведување, следење и известување за состојбите до работната група.

Соработка со други органи и тела

Работната група соработува со институциите и организациите на локално ниво (во подрачјето зафатено со опасност, ризик, катастрофа или кризна состојба) при планирање и спроведување на активностите на терен, односно со локалните Центри за јавно здравје, општинската организација на Црвениот Крст, Регионалните Центри на Центарот за Управување со кризи и други локални организации кои учествуваат во справувањето со кризата во зафатеното подрачје.

Состаноци

Во случај на пројавена итна и кризна состојба и катастрофи на одредено подрачје,

членовите на Работната група по покана на Одговорно Лице за Сексуално и репродуктивно здравје (Националниот координатор за Репродуктивно здравје) во услови на итни и кризни состојби и катастрофи се состануваат 24 до 48 часа од прогласената опасност или криза. Динамиката на состаноците и комуникацијата на работната група се организираат во зависност од степенот на кризата. На состаноците присуствува и локалниот координатор. За секој од состаноците се подготвуваат записници кои се проследуваат до Главниот Штаб при Центарот за управување со кризи и Управувачкиот Комитет при Владата на Република Македонија

Финансирање и Ресурси

За спроведување на активностите за сексуално и репродуктивно здравје во подрачје зафатено од итни и кризни состојби и катастрофи, финансиските средства се обезбедуваат од буџетот на Министерството за здравство како и од други средства кои произлегуваат од домашни или меѓународни донации.

Задачи на работната група

- Подготвува итен план на активности за сексуално и репродуктивно здравје кои треба да се спроведат во подрачјето кое е зафатено со итни и кризни состојби и катастрофи,
- Овозможува навремена реализација на приоритетните услуги за сексуално и репродуктивно здравје во подрачјето зафатено со итни и кризни состојби и катастрофи, особено за девојките и жените,
- Го следи спроведувањето на активностите за населението во подрачјето зафатено со итни и кризни состојби и катастрофи во соработка со локалниот координатор
- Дава препораки за подобрување на пристапот до услуги за сексуалното и репродуктивно здравје до главните чинители во државата и локалните власти
- Соработува со домашни и меѓународни организации со цел обезбедување на донации за полесно и посеопфатно спроведување на приоритетните активности.

ПРИЛОГ 11: АКЦИСКИ ПЛАН ЗА СЕКОЈА ТЕКОВНА ГОДИНА ЗА СЕКСУАЛНО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ПРИ ИТНИ И КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Планот за акција е подготвен според Минималниот Основен Пакет за Услуги¹¹ (МОПУ) за СРЗ при итни и кризни состојби и катастрофи. Планот содржи: цели, активности, одговорни страни, партнери и временска рамка.

Во прилог е матрицата според која се изготвува годишниот план.

Акциски План за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи

Планот за акција е подготвен според Минималниот Основен Пакет за Услуги¹² (МОПУ) за СРЗ при итни и кризни состојби и катастрофи

ЦЕЛ 1: Координација и управување со СРЗ во кризни состојби			
Активност	Одговорна страна	Партнери	Временска рамка
ЦЕЛ 2: Превенција на сексуално и родово-базирано насилство и грижа за жртвите			
Активност	Одговорна страна	Партнери	Временска рамка
ЦЕЛ 3: Намалување на преносот на ХИВ и СПИ (Сексуално Преносливи Инфекции)			
Активност	Одговорна страна	Партнери	Временска рамка
ЦЕЛ 4: Намалување на мајчина и доенечка смртност во услови на криза и обезбедување на здравствена грижа и поддршка			
Активност	Одговорна страна	Партнери	Временска рамка
ЦЕЛ 5: Обезбедување на сеопфатни СРЗ услуги интегрирани во системот за примарна здравствена заштита			
Активност	Одговорна страна	Партнери	Временска рамка

Забелешка:

Акциониот план за сексуално и репродуктивно здравје при итни и кризни состојби и катастрофи за тековната година претставува интегрален дел од Планот за одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи.

Истиот е достапен како посебен документ на следните линкови: <http://zdravstvo.gov.mk/akcioni-planovi/> и <http://iph.mk/multimedija/broshuri-i-flaeri/>

11. MISP (Minimal Initial Service Package for Reproductive Healthin Crisis Situations)

12. MISP (Minimal Initial Service Package for Reproductive Healthin Crisis Situations)

ПРИЛОГ 12: ПРОТОКОЛ ЗА УСЛУГИ ВО МОБИЛНАТА АМБУЛАНТА ЗА СЕКСУАЛНО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ВО ИТНИ И КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Протоколот за услуги во мобилната амбуланта за сексуално и репродуктивно здравје во итни и кризни состојби и катастрофи ги содржи следните поглавја: целни групи; техничка експертиза; гинеколошки услуги; дистрибуција на кондоми и едукативен материјал; подготовка на мобилната амбуланта за СРЗ за теренска смена; техничка подготовка на материјал за теренска смена; издавање на медицинска белешка, третман и реферирање; принципи на доброволност, доверливост, приватност и возрастна граница; евиденција; работни часови; одржување на хигиена на мобилната амбуланта за СРЗ; и задоволство на клиенти.

Забелешка:

Протоколот за услуги во мобилната амбуланта за сексуално и репродуктивно здравје во итни и кризни состојби и катастрофи во транзитните центри за тековната криза претставува интегрален дел од Планот за одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи.

Истиот е достапен како посебен документ на следните линкови: <http://zdravstvo.gov.mk/akcioni-planovi/> и <http://iph.mk/multimedija/broshuri-i-flaeri/>

ПРИЛОГ 13: МУЛТИСЕКТОРСКИ СТАНДАРДНИ ОПЕРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ (СОП) ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И ОДГОВОР НА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО (РБН) ВО ИТНИ И КРИЗНИ СОСТОЈБИ И КАТАСТРОФИ

Мултисекторски стандардни оперативни процедури (СОП) за превенција и одговор на родово базирано насилство (РБН) во итни и кризни состојби и катастрофи ги содржи следните поглавја: вовед; делокруг; придружни насоки и клучни ресурси; засегнати лица; дефиниции и поими; водечки начела; основен пакет на услуги за СОП за РБН; критериуми за ранливост и фактори на ризик; работа на терен; интегрирани услуги за прва помош; клучни активности за постапување со случаи; секторски одговори; превенција; документација, податоци и мониторинг; координација.

Забелешка:

Мултисекторски стандардни оперативни процедури (СОП) за превенција и одговор на родово базирано насилство (РБН) во итни и кризни состојби и катастрофиза тековната криза претставува интегрален дел од планот за одговор на здравствениот систем при итни, кризни состојби и катастрофи.

Истиот е достапен како посебен документ на следните линкови: <http://zdravstvo.gov.mk/akcioni-planovi/> и <http://iph.mk/multimedija/broshuri-i-flaeri/>

ПРИЛОГ 14 - КИТОВИ (КОМПЛЕТИ) ЗА РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ

Блок 1: Шест китови кои се користат на терен и за примарна здравствена заштита за 10.000 лица/3 месеци

Број на китот	Име на китот	Боја
0	Администрација	портокалова
1	Кондом (Дел А е машки кондом, а дел Б е женски кондом)	црвена
2	Чист сет за пораѓање (лично)	Темно сина
3	Третман по силување	Розова
4	Орални контрацептивни средства и инјекции	Бела
5	Сексуално Преносливи Инфекции	Тиркизна

Блок 1 содржи 6 китови. Материјалите во овие китови се наменети да се користат од страна на здравствени работници кои пружат услуги за репродуктивно здравје на терен или во рамки на институциите за примарна здравствена заштита. Овие китови содржат пред сè лекови и потрошен материјал. Китовите 1, 2 и 3 се поделени на два дела, А и Б кои можат да се набават одделно.

Блок 2: Пет китови кои се користат на терен и за примарна здравствена заштита за 30.000 лица/3 месеци

Број на китот	Име на китот	Боја
6	Помошен сет за породување во клинички услови	Кафеава
7	Спирала	Црна
8	Менаџирање на компликации од абортус	Жолта
9	Сошивање на процеп (вагинален и цервикален) и вагинален преглед	Виолетова
10	Мануелна Вакуум екстракција за породување	Сива

Блок 2 содржи 5 китови составено од потрошен материјал и материјал кој може повторно да се користи. Овие производи се наменети да се користат од обучени здравствени лица кои поседуваат вештини и во одредени делови на акушерство и во неонатална грижа во рамки на примарната здравствена заштита или болничките установи.

Блок 3: 2 кита кои се користат во болничка установа за 150.000 лица/3 месеци

Број на китот	Име на китот	Боја
11	Болничка грижа за Репродуктивно здравје (Дел А + Б)	Флуоресцентно Зелено
12	Трансфузија на крв	Темно Зелено

Блок 3 содржи 2 китови составено од потрошен материјал и материјал кој може повторно да се користи за обезбедување на сеопфатна итна акушерска грижа и грижа за новороденчиња во болнички услови. Се проценува дека болницата има опфат за околу 150.000 популација. Кит 11 има два дела, А и Б, кои најчесто се користат заедно, но можат и да се набават одделно.

ПРИЛОГ 15 - ЛИСТА ЗА ЕВИДЕНЦИЈА, МИНИМАЛЕН ПАКЕТ НА УСЛУГИ ЗА РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ ВО УСЛОВИ НА КРИЗА

Населено место/Општина: _____	Датум на известување: _____	Датум на отпочнување на здравствениот одговор во криза: _____	Лице кое известува/ЦЈЗ: _____
1. Демографски податоци			
Вкупно население ¹³ : _____			
Број на жени во репродуктивен период (15 - 49 години) ¹⁴ : _____			
Број на сексуално активни мажи ¹⁵ : _____			
Број на бремени жени во период на известување ¹⁶ : _____			
Оддалеченост до најблиската ординација во км _____			
Оддалеченост до најблиската гинеколошка ординација во км _____			
Оддалеченост до најблиската болница во км _____			
Оддалеченост до најблиската аптека во км _____			
2. Заштита од сексуално насилство и обезбедување на грижа за жртвите			
Да Не			
Воспоставен Мулти-секторски координативен механизам за заштита од сексуално насилство			
Постои достапност до доверливи здравствени услуги за жртвите на сексуално насилство за следново:			
• Итна контрацепција			
• Пост-експозициона профилакса			
• Антибиотици за заштита и третман од СПИ			
• Tetanustoxoid/Tetanusimmunoglobulin			
• Вакцина за Хепатитис Б			
• Препраќање до услуги за медицинска и психо-социјална поддршка			
Број на известени случаи на жртви на сексуално насилство во здравствените институции/МВР _____			
Споделени информации до локалното население за грижа за сексуално насилство и достапност на услуги			
3. Намалување на пренос на ХИВ			
• Воспоставени протоколи за безбедност на крвта при трансфузија			
• % на безбедна крв ¹⁷ _____			

13. се проценува на 25% од населението (Извор: Државен Завод за статистика)

14. Државен завод за статистика

15. се проценува на 20% од населението

16. се проценува на 4% од населението (Извор: Електронска мајчина книшка)

17. Единици на проверена крв/сите единици на донирана крв X 100

<ul style="list-style-type: none"> • Користење на лична заштитна опрема 		
<ul style="list-style-type: none"> • Достапни се бесплатни кондоми: <ul style="list-style-type: none"> - Во здравствените институции - На терен во заедницата 		
Приближен број на кондоми набавени во овој период _____		
Број на кондоми дистрибуирани во овој период (специфицирај ги локациите) <ol style="list-style-type: none"> 1. _____ 2. _____ 3. _____ 		
4. Превенција од смртност кај мајки и новороденчиња		
Примарната здравствена заштита за да обезбеди основна итна гинеколошка и акушерска грижа има: <ul style="list-style-type: none"> - Еден матичен гинеколог на смена - Достапна е опрема, лекови и медицински материјал материјали за итна гинеколошка и акушерска грижа Болницата (за да обезбеди итна гинеколошка и акушерска грижа) има: <ul style="list-style-type: none"> - Еден лекар на смена во акушерските одделенија - Тим од доктор/медицинска сестра/акушерка/анестезиолог на смена - Соодветни опрема, лекови и медицински материјали за поддршка на сеопфатна итна гинеколошка и акушерска грижа 24/7 		
Систем за препраќање за итна акушерска грижа и грижа за новороденчиња е во функција 24 часа во денот/7 дена во неделата (24/7) вклучувајќи <ul style="list-style-type: none"> - Систем за комуникација (радио, мобилни телефони) - Транспорт од терен до здравствената институција 24/7 - Транспорт од здравствената институција до терен 24/7 		
Постои функционален ладен ланец (окситоцин, тестови за проверка на крв) во болницата		
% на породувања со царски рез ¹⁸ _____		
% на дистрибуирани китови за породување ¹⁹ _____		
5. План за проширување на услугите за Репродуктивно Здравје по акутната фаза од кризата		
Идентификувани локации за понатамошно пружање на сеопфатни услуги за Репродуктивно здравје – Проширување на услугите (пр. семејно планирање, менаџмент за СПИ, адолесцентно репродуктивно здравје): <ol style="list-style-type: none"> 1. _____ 2. _____ 3. _____ 		

18. Број на породувања со царски рез/број на раѓања X 100

19. Број на дистрибуирани чисти китови за породување/процент број на бремени жени X 100

Направена проценка на потребите на здравствениот персонал (семејно планирање, менаџмент на СПИ...) и идентификувани материјали за обука		
Се следи навремено потрошувачката на производи за репродуктивно здравје (лекови, потрошен медицински материјал)		
Извори за набавка на материјали за репродуктивно здравје се идентификувани 1. _____ 2. _____ 3. _____		
6. Други специфични прашања		
Основни контрацептивни средства се достапни за да ги задоволат потребите		
Третман за СПИ е достапен во здравствените институции		
Хигиенски китови се дистрибуираат		
Антиретровирусна терапија за лица кои живеат со ХИВ е достапна, вклучувајќи терапија за заштита на пренос на ХИВ од мајка на дете		
7. Активности (за одговорите со “НЕ“, или делумно позитивни одговори објаснете ги пречките и предложете активности за нивно надминување)		
Опис на пречката	Опис на активността	
1.		
2.		
3.		
4.		

Подготовката и печатењето на овој документ е поддржано од страна на **Светската здравствена организација Регионална Канцеларија за Европа и Канцеларија Скопје**, во рамките на Двогодишниот договор за соработка со Министерството за здравство за периодот 2016 - 2017 година. Поглавјето за сексуално и репродуктивно здравје е подготвено со поддршка на Фондот за население на Обединетите Нации.